

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Pedagogens roll för barns språkutveckling

- En kvalitativ studie om pedagogens kommunikativa roll i samtal med barnen

Marjaneh Amani Klarijani

Kunskap och fantasi/LAU390

Handledare: Agneta Simeonsdotter

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT12-2920-052

Förord

Under mina år av studier på pedagogen och under mina VFU-perioder har en nyfikenhet väckts angående pedagogens roll för lärandeprocesser i allmänhet men för pedagogens roll i förhållande till barns språkutveckling i synnerhet. Det har lett mig till att jag bestämde mig för att ägna min C-uppsats för att ta reda på detta. Det har varit roligt och utmanande att få granska sitt framtida yrke, särskilt ur pedagogens perspektiv.

Denna C-uppsats skulle inte blivit av om jag inte haft turen att träffa personer med kunskap, värme, omtanke och tålamod som har stöttat mig på olika sätt. Först vill jag rikta ett stort tack till min handledare Agneta Simeondotter som med sin djupa kunskap och sina kloka råd har lett mig. Jag vill också tacka min käraste vän Matilda Johnsson och min man som har stöttat mig i denna process och korrekturläst uppsatsen med tålamod och engagemang. Ett stort tack till pedagogerna och handledarna på min VFU-plats som med sina kunskaper och erfarenheter har inspirerat mig genom att bjuda på sig, sin tid och kunskap så generöst att jag alltid känt mig välkommen. Och sist men inte minst mina älskade barn, Hiran och Linnea som har stått ut med mina stressiga dagar och visat enastående tålamod och förståelse.

Marjaneh Amani Klarijani

Göteborg 2012-12-30

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom Lärarprogrammet LP01

Titel: Pedagogens roll för barns språkutveckling - *En kvalitativ studie om pedagogens kommunikativa roll i samtal med barnen*

Författare: Marjaneh Amani Klarijani

Termin och år: HT 2012

Kursansvarig institution: Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap

Handledare: Agneta Simeonsdotter

Examinator: Pia Williams

Rapportnummer: HT12-2920-052

Nyckelord: Förskola, pedagog, språkutveckling, pedagogisk dokumentation

Syftet

Syftet med studien är att undersöka och synliggöra förutsättningar barnen ges möjlighet till i sin språkutveckling i förhållande till pedagogens verbala kommunikation.

Mina frågeställningar är följande; Vilket innehåll har pedagogens verbala kommunikation i samtal med barnen? Skiljer sig innehållet i pedagogens verbala kommunikation beroende på vilken situation som observerats? Hur synliggörs pedagogers kommunikativa innehåll i syfte att främja barnens kommunikativa språkutveckling?

Metod

Jag har använt mig av kvalitativa metoder i form av videoobservationer och samtalsintervjuer. Mitt urval bestod av fyra pedagoger som arbetar på en förskoleavdelning.

Resultat

Resultatet visar att samtliga pedagoger använder sig av vardagssituationerna för att utveckla barns språk. Vad det gäller innehållet i kommunikationen initierar pedagogerna "här och nu" och "där och då" dialoger. Resultatet skiljer sig gällande i vilken omfattning de olika pedagogerna initierar dialogerna, alltså det varierar beroende på pedagog och situation. I samtalsintervjuerna framkom pedagogernas olika kunskap och medvetenhet om strategier, teorier, läroplanen och pedagogens roll i förhållande till barns språkutveckling, vilket till viss del kunde kopplas till observationerna. Samtliga pedagoger fick ta del av de den transkriberade kommunikationen av videoobservationerna. Genom det synliggjordes det kommunikativa innehållet, samtliga pedagoger fick insikt kring vilka möjligheter som skapas i kommunikationen.

Betydelse för läraryrket

Denna studie har relevans för läraryrket och visar att pedagogen har en viktig roll i barns språkutveckling samt vikten att synliggöra vilka kommunikativa förutsättningar som skapas i verksamheten gällande barns språkutveckling.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Disposition	1
Syfte och frågeställningar	2
Teoretiska utgångspunkter	3
Konstruktivistiskt perspektiv på lärande	3
Socialkonstruktivistiskt perspektiv på lärande	4
Sociokulturellt perspektiv på lärande	5
Tidigare forskning	6
Vikten av kommunikation för barns språkutveckling	6
Flerspråka barns språkutveckling	7
Barn i behov av särskilt stöd och språkutveckling	8
Pedagogisk dokumentation	8
Metod	10
Metodval	10
Analysverktyg	10
Undersökningsgrupp	11
Genomförande	12
Etiska hänsyn	13
Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	13
RESULTAT	15
Resultatredovisning	15
Måltidssituationerna	15
Observation av pedagog 1 i måltidssituation	15
Observation av pedagog 2 måltidssituation	16
Observation av pedagog 3 måltidssituation	17
Observation av pedagog 4 måltidssituation	18
Tambursituationerna	19
Observation av pedagog 1 tambursituation	19
Observation av pedagog 2 tambursituation	20
Observation av pedagog 3 i tambursituation	21
Observation av pedagog 4 i tambursituation	21
Leksituationerna	22
Observation av pedagog 1 leksituation	22
Observation av pedagog 2 leksituation	23
Observation av pedagog 3 i leksituation	24
Observation av pedagog 4 leksituation	24
Sammanfattning av samtalsintervjuerna	26

Sammanfattning av resultatet	27
DISKUSSION	28
Resultatdiskussion	28
Kommunikativt innehåll	30
Barn i behov av stöd och språkutveckling	34
Flerspråkiga barns språkutveckling	34
Metoddiskussion	35
Fortsatt forskning	37
Slutord	37
REFERENSER	38
Bilaga 1	40
Bilaga 2	41

Inledning

Jag har valt att skriva om pedagogens roll för barns språkutveckling. En anledning till det är att jag själv kom till Sverige som vuxen, trots att jag hade en akademisk utbildning så blev jag tvungen att börja om från början med mycket. Som att studera på nytt och att lära mig svenska. Jag har under de åtta år jag nu bott i Sverige, försökt anpassa mig i det nya samhället och den erfarenheten har gett mig förståelse för vikten av språket som är det främsta och viktigaste verktyget för att etablera sig i samhället. Jag har upplevt ett samband mellan hur individer med invandrabakgrund har "lyckats" ta sig in i det svenska samhället och deras svenska kunskap. Jag är själv förälder till två barn som är åtta och tre år. När jag kom i kontakt med förskolan för första gången kommer jag ihåg mina upplevelser, att trots att jag hade en akademisk utbildning så kände jag mig som en analfabet på grund av svårigheterna att kommunicera med pedagogerna på förskolan. Med tiden under mina studier och under mina VFU-perioder (verksamhetsförlagda utbildning) fann jag att pedagogens roll är viktig i förhållande till barnen, gällande kommunikationen i syfte att utveckla deras språk vilket jag upplever är en viktig aspekt i lärandeprocessen.

Språk är kanske människans viktigaste kommunikationsverktyg i sociala sammanhang och ger oss möjlighet att föra dialoger och samspela med andra människor. Språk har samtidigt en viktig individuell funktion och betraktas som ett redskap för vårt lärande och tänkande. Jag har i denna studie fokuserat på hur pedagoger använder vardagssituationer för att främja barns språkutveckling.

"Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra (Skolverket, 2010, s.12)."

Jag har också varit nyfiken på om pedagoger medvetet planerar att jobba med språkutveckling och språkstimulering i förskolan och det förfaller naturligt att använda sig av teorier som lämpar sig för detta ändamål. En sådan teori anser jag vara socialkonstruktivismen.

Disposition

Jag börjar med att presentera mitt syfte och mina frågeställningar. Därefter presenterar jag de teoretiska utgångspunkterna som behandlar konstruktivism, socialkonstruktivism, Vygotskij och språk samt den proximala utvecklingszonen. Det följs av tidigare forskning som beskriver kommunikativa möten, barns språkutveckling, flerspråkiga barns språkutveckling, barn i behov av särskilt stöd och språkutveckling samt pedagogisk dokumentation.

I metod och material presenterar jag de metoder och analysverktyg jag använt i studien, vilken grupp jag undersökt och vad urvalet baserats på. Därefter beskriver jag genomförandet, det etiska övervägande jag gjort samt presenterar reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Resultatet presenterar jag i form av utvalda delar av måltid- tambur- och lek- observationerna. Därefter sammanfattar jag resultatet av samtalsintervjuerna och observationerna.

Till sist diskuterar jag mitt resultat och min metod därefter presenterar jag fortsatt forskning samt skriver ett slutord.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka och synliggöra förutsättningar barnen ges möjlighet till i sin språkutveckling i förhållande till pedagogens verbala kommunikation.

Mina frågeställningar är följande;

Vilket innehåll har pedagogens verbala kommunikation i samtal med barnen?

Skiljer sig innehållet i pedagogens verbala kommunikation beroende på vilken situation som observerats?

Hur synliggörs pedagogers kommunikativa innehåll i syfte att främja barnens kommunikativa språkutveckling?

Teoretiska utgångspunkter

Denna studie tar sin utgångspunkt i socialkonstruktivistiskt perspektiv på utveckling och lärande. Jag anser att valet av utgångspunkt är användbart för att göra intressanta analyser i förhållande till det empiriska materialet. Socialkonstruktivistiskt perspektiv har sitt ursprung i det konstruktivistiska perspektivet men till skillnad från det konstruktivistiska perspektivet fokuseras än mer på hur den sociala kontexten påverkar utvecklingen och lärandet. Min syn på lärande är inspirerad av Lev Vygotskij därför presenteras hans syn på språk och den proximala utvecklingszonen. Barns språkutveckling presenteras genom ett socialkonstruktivistiskt perspektiv samt flerspråkiga barns språkutveckling och barn i behov av särskilt stöd och språkutveckling.

Konstruktivistiskt perspektiv på lärande

Kännetecknande för den konstruktivistiska teorin är att kunskap inte finns i sig, utan människor skapar den i strävan att förstå och förklara världen enligt Gun Imsen (2006). Den var en motreaktion till positivismens syn på kunskap och erfarenhet som något objektivt. Imsen framhåller konstruktivism ur två perspektiv, dels kognitiv konstruktivism och dels social konstruktivism. Den kognitiva konstruktivismen kännetecknas av att lärande ses utifrån individen som samspelar med omgivningen. Där barnet själv konstruerar sin kunskap utifrån de förutsättningar miljön erbjuder i form av stimulans och möjligheter. Den sociala konstruktivismen kännetecknas av att lärande ses utifrån det kollektiva samspelet. Där barnet konstruerar kunskap tillsammans med andra. Gällande barns lärande stödjer sig social konstruktivismen på Vygotskijs teori där språket har en central betydelse menar Imsen.

John Dewey och Jean Piaget benämns ofta som företrädare för det konstruktivistiska perspektivet menar Imsen (2006). I likhet med andra teorier ses lärande inom det konstruktivistiska perspektivet som ett resultat av individens utforskning. Där individen konstruerar sina kunskaper utifrån egna erfarenheter i en aktiv process. Piagets främsta intresse var kunskapssteoretiskt och han inriktade sig på hur kunskaper utvecklas i allmänhet, vidare att han hade en konstruktivistisk syn på kunskap beskriver Roger Säljö (2003). Piaget betonade att kunskap skapas aktivt av människor, det finns ingen färdig kunskap att ta till sig. Säljö framhåller att den idén, Piagets tolkning fick ett strakt fäste hos pedagoger. Piaget talade för att utveckling kommer inifrån individen. Grundläggande mekanismer för lärande och utveckling var assimilation och ackommodation. Assimilation handlar om att människor tar in information medan ackommodation handlar om att människor upplever att det vi erfar inte stämmer överens med det förväntade och genom det rekonstrueras informationen.

Piagets stadieteori som handlar om att barns utveckling går i steg från den sensomotorisk nivå till den mest utvecklade, den formella operationens nivå. Säljö (2003) framhåller att Piagets stadiebeskrivning fick stort genomslag trots att Piaget själv inte ansåg den särskilt central. Säljö framhåller vidare att Piaget lyfte fram barnets perspektiv, gjorde dem till ett subjekt, och i och med det lämnade ett stort bidrag på en ideologisk nivå. Barn har egna erfarenheter och perspektiv som gör att de tänker och agerar på ett visst sätt och de är inte små mindre vetande vuxna. Barn är aktiva, utforskande, experimenterande, de formulerar hypoteser och prövar sig fram.

Säljö (2003) menar att Piagets perspektiv ter sig naturligt för många, att konstruktivismen fortfarande är stark. Dock kritiserar han Piagets idealbild av barnet som framställdes som en vetenskapsman i miniatyr, som drivs av egna intressen till att utveckla kunskap och experimentera. Han menar att bilden av barnet som lär på egen hand i en omvärld av fysiska objekt, är en aning naiv och betvivlar att både barn och vuxna klarar av detta. Han riktar kritik mot att barnet inte framställs som en aktör i interaktion med en social värld, där kunskapsutbyte sker genom argumentation och sociala relationer. Säljö betonar att en del av Piagets tankar stämmer väl in på de tankar som fanns inom pragmatismen, där Dewey ses som en av företrädarna. Dewey förknippas ofta med uttrycket "learning by doing" skriver Olga Dysthe (2003). Enbart "doing" är således inte tillräckligt för lärandet, relationen mellan kunskap och handling belyses. Dysthe beskriver att för Dewey är aspekten av intersubjektivitet viktig, den kan beskrivas som mötesplats där individen utbyter erfarenheter med andra genom att delta och kommunicera. Där utgångspunkten då är den sociala gruppen och inte den enskilda individen. Dysthe sammanfattar det mest centrala som, lärande förutsätter social handling, lärande är relationellt och ses som en process pågående hela livet.

Socialkonstruktivistiskt perspektiv på lärande

Søren Barlebo Wenneberg (2001) beskriver att socialkonstruktivismen försöker ge svar på hur den sociala kontexten påverkar vår kunskap. Han menar att socialkonstruktivismen tar sin utgångspunkt i att kunskap är socialt konstruerad. Vår kunskap är påverkad av tid och rum, förankrad i historien och kulturen enligt Barlebo Wenneberg. Kunskapen påverkas av den tid och det samhälle som den skapats i. Hur vi förstår, uppfattar och registrerar vår verklighet beror på våra tidigare erfarenheter. Det i sin tur formar en referensram som ger oss mönster, teorier som vi använder när vi tolkar vår tillvaro. Han skriver att kunskap blir synlig då vi upplever den som ett möjligt mönster och kan skilja ut den från våra tidigare erfarenheter. Vår bakgrund bestående av den kulturella och sociala värld vi existerar i bestämmer hur vi skapar dessa mönster.

Språket förutsätter ett socialt samspel och att språket är en social konstruktion lyfter Barlebo Wenneberg (2001) fram. Språket är ett redskap med vilket vi konstruerar vår kunskap. Vi existerar i en given värld våra handlingar samt den sociala och kulturella verkligheten bestämmer kontexten. Det bidrar till att det vi gör påverkar skapandet av kunskap. Vidare lyfter han fram att människor konstruerar kunskap genom språkliga begrepp. Språket uppstår i kommunikation mellan minst två människor. Vi föds in i en värld som består av kulturellt ramverk. Ramverket skapar möjligheter till att vidare konstruera verkligheten. Kunskap skapas och förs vidare dagligen genom det sociala samspelet mellan människor.

Om det är det möjligt att veta någonting, är en viktig fråga inom socialkonstruktivismen menar Barlebo Wenneberg (2001). Å ena sidan påverkas kunskapen av den sociala omgivningen, men å andra sidan kan den sociala omgivningen existera inte på egen hand. Han lyfter fram sin tolkning av att mänskliga konstruktioner består av både en social och fysisk sida. Vidare att det är ett komplext samspel mellan den fysiska och den sociala sidan i en social konstruktion. Den socialkonstruktivistiska kunskapssynen kan beskrivas som en motsats till den positivistiska, genom att det inte finns någon objektiv kunskap, kunskap är ingenting som en människa har eller inte har, utan kunskapen skapas gemensamt mellan människor.

Sociokulturellt perspektiv på lärande

Vygotskij (1978, refererad i Imsen, 2006, s.313) menade att språket och främst talet är det viktigaste redskapet för socialiseringen av oss människor. Han menade att vi använder oss av "iden om redskap" till att förklara hur vi får del av kultur och skapar gemensamma kunskaper. Vygotskij beskriver det växande språket som tänkandets byggstenar. Exempel på det är när småbarn i sandlådan pratar med sig själva och beskriver verbalt vad de håller på när de leker. Just detta att barnet börjar "prata med sig själv" är en process som resulterar i att erfarenheter internaliseras som tänkande. Språk och handling betraktas som delar av samma situation och fyller tillsammans en funktion. Beroende på situationens komplexitet blir det viktigare för barnet att använda språket för att klara av situationen och genom denna process utvecklas förmågan hos barnet på det inre planet att så småningom använda språket till att planera, styra och tänka för sig själv menar Vygotskij.

Vygotskij (1978, refererad i Imsen, 2006, s.314) menar vidare att det talade språket är i början en social handling, men så småningom fördelas två funktioner, en för social kommunikation och en för inåtriktat tal som också kallas "egocentrerat" och i sin tur bildar grunden för tänkande. Han menar att när barnet börjar förstå skillnaden mellan att prata med andra och med sig själv omvandlas det egocentrerade talet till tänkande. Senare i sin fortsatta utveckling, blir språket avgörande i sin tur för utveckling av vårt intellekt. Men också av stor betydelse för hur vi tänker och uppfattar omvärlden, eller med annat ord blir språket de glasögon som vi ser världen genom.

Den proximala utvecklingszonen en viktig aspekt i Vygotskijs teori menar Imsen (2006). Det handlar om att fråga sig vad barnet klarar av, på egen hand och med hjälp av någon vuxen eller någon som kan mer i ett visst avseende. Den proximala utvecklingszonen kan definieras som området mellan det barnet klarar av på egen hand och det som barnet kan klara av med hjälp av någon annan, en pedagog, förälder, syskon, kompis eller liknande. Utveckling och lärande sker från det sociala till det individuella. Det som barnet kan göra i nuläget med hjälp kommer de senare att klara av själv, skriver Dysthe (2003). Vidare skriver hon om Vygotskijs term mediering som har en central roll i lärandet. Mediering handlar om en stödjande förmedling, en hjälp i utvecklingen och lärandet. Det kan vara en vuxna eller andra som kan mer, eller ett verktyg (artefakter), ses som "medierande hjälpare". Medieringen ska bidra till att barnet utvecklar sin kognitiva och praktiska potential. Tankarna kring den proximala utvecklingszonen får konsekvenser för pedagoger anser Imsen (2006). Då en konsekvens handlar om utmaningen att använda utvecklingszonen för att stärka barn, att hjälpa och stödja dem i deras vidare utveckling och lärande.

Tidigare forskning

Vikten av kommunikation för barns språkutveckling

I en del av Eva Johansson undersökning (2005) som hon benämner kommunikativa möten visades det att pedagogers strategier skiljer sig åt gällande om de nyttjar vardagen till kommunikation eller om de övar språket i speciella sammanhang. Inom vad hon kallade för samtal i vardagen fann hon två teman, ”dialoger som utvidgar” och dialoger ”bortom här och nu”. Pedagogerna betonade vikten av att det egna förhållningssättet, att som pedagog skapa kommunikationsprocesser i vardagen där man reflekterar över ”att” man kommunicerar men även ”hur” man kommunicerar.

”Dialog som utvidgar” handlar om att initiera samtal och spinna vidare på det som barnen säger. Pedagoger kan exempelvis benämna vad som sker, sätta ord på det som barnen inte har det verbala språket för ännu. Vidare be barn att berätta om sina erfarenheter. ”Bortom här och nu” handlar om att utvidga dialogen till företeelser som sträcker sig bortom den konkreta situationen. Pedagoger kan exempelvis relatera till barns egna erfarenheter.

Johansson skriver att i undersökningen rör kommunikationen oftast den konkreta situationen och dialoger ”bortom här och nu” är mindre vanligt förekommande.

Bente Eriksen Hagtvat (2004) anser att kunskap konstrueras genom gemensamma handlingar i en social miljö. Hon belyser en uppfattning om att *talspråket* utvecklas av sig självt, utan större ansträngning från omgivningens sida, men det krävs kunskap om det *skriftspråket* för att utvecklas och bli en läsare. Hon hävdar till motsats av den beskrivna uppfattningen att talspråkliga färdigheter utvecklas olika hos barn beroende på vilka erfarenheter de gör. Ofta är barns förståelse bättre i situationer de känner igen och som de har erfarenhet av. En del barn utvecklar en stor språklig förmåga, blir verbala, värtaliga och kanske flerspråkiga, medan en del inte gör det i samma utsträckning. Eriksen Hagtvat skriver om vikten att barn i förskolan lär sig att ”prata i sammanhängande text”, att sätta ord på det som har hänt och det som ska hända, och om tänkta föremål eller händelser som inte finns konkret synligt för tillfället. Sådana samtal ger barnen möjlighet att gå från ”här och nu” till ”där och då”. Hon menar att det viktigaste redskapet människan har är språket, genom det kan man höja sig över vardagen och skapa en mental värld.

Den sociala och emotionella närheten mellan talaren och lyssnaren, samt närheten till tid och rum och menar att det bestämmer hur det situationsberoende språket kommer att bli enligt Eriksen Hagtvat (2004). Hon skriver att det är givande för pedagoger att analysera den muntliga kommunikationen, och att det i sin tur kan innebära att man får syn på en potentiell utvecklingsdimension i arbetet. Hon förklarar en generell skillnad mellan yngre och äldre barn, då yngre barn förstår och använder ett situationsberoende språk mer än äldre barn. Äldre barn behärskar i större utsträckning ett situationsberoende språk. Eriksen Hagtvat framhåller att pedagoger bör använda sin kreativitet för att inspirera alla barn och ge dem erfarenheter av ett mer situationsberoende språk. Hon lyfter fram betydelsen av samtal mellan barn och pedagog, i en atmosfär där upplevelser får en innebörd genom språket. Det ger förhoppningsvis barnen kunskap att använda ett situationsberoende språk som ger barnen redskap för abstrakt tänkande.

Eriksen Hagtvat (2004) har en stark tilltro på förebyggande stimulering, att det finns stor möjlighet att förebygga svårigheter i barns tidiga år. Hon hänvisar till den biologiska utvecklingen hos barn då hjärnan är plastisk och utvecklingstempot högt, samtidigt som barn är mottagliga och motivationen att lära är hög. Hon tror att bristfällig stimulering kan ge

negativa konsekvenser för barns emotionella, sociala, språkliga och intellektuella utveckling medan lämpliga åtgärder och satsningar i rätt tid, kan ge bättre resultat och förebygga eventuella svårigheter. Eriksen Hagtvét skriver att pedagogens teoretiska kunskap är av stor betydelse. För att kunna möta det praktiska på ett teoretiskt reflekterande och kreativt sätt krävs teoretiska kunskaper kring barns språkutveckling. Det är i mötet mellan pedagog, barn och aktiviteten de gör tillsammans som åtgärder och lösningar sätts in. För att mötet ska bli så bra som möjligt och möta barnets behov tror Eriksen Hagtvét att pedagogens teoretiska kunskap har stor betydelse.

Flerspråka barns språkutveckling

Susanne Benckert, Pia Håland och Karin Wallin (2008) skriver om att förskolan har en viktig uppgift i att skapa förutsättningar så att alla barn ges en språklig bas. Vidare skriver författarna att det är viktigt att flerspråkiga barn får möjlighet att utveckla deras modersmål i likhet med svenskan, att förskolan ska främja barnets totala språkutveckling.

Gunilla Ladberg (2003) lyfter fram att feltolkningar som att flera språk konkurrerar med varandra, följden av en sådan tolkning blir att människor behöver överge ett språk för att kunna ta till sig ett annat. Hon framhåller det motsatta att desto mer barnet utvecklas på modersmålet, desto mer utvecklas det i det nya språket. Att när barnet har ord för olika begrepp på sitt modersmål, kan det lättare lära sig motsvarande begrepp i det nya språket. Det är viktigt att pedagoger uppmärksammar båda språken samt är medveten om de olika språkens utveckling anser Benckert et al. (2008). I likhet med Benckert et al. betonar Ladberg vikten av att vara medveten som pedagog att barn behöver alla sina språk och att hjärnans kapacitet att hantera språk är stor. Benckert et al. Skriver att en del flerspråkiga barn har sitt basordförråd delvis på sitt modersmål och delvis på svenska. De lyfter fram att olika barn har olika strategier för att lära sig språk. Ibland förekommer det att barn använder en språkstruktur till ett annat, men det är en naturlig del i den flerspråkutvecklingen.

Det är viktigt i förskolan att skapa en gynnsam språklig miljö anser Benckert et al. (2008). Detta innebär att barnet får möta språket i meningsfulla sammanhang, samt att den fysiska miljö erbjuder material som medvetet kan användas för att främja barns språkutveckling. Författarna betonar vikten av att flerspråkiga barn får höra språket, ”inflödet” och använda språket, ”utflödet”. För att barnen ska få ett allt mer utvecklat ordförråd är det av största vikt att begrepp namnges i den miljö de befinner sig i, som exempelvis vid matbordet, i hallen, i lekrummet och ute på gården. Vidare betonar författarna vikten av att barnen ges talutrymme i alla sammanhang. Att pedagogerna har dialog och samtal i åtanke som är av största betydelse för utvecklingen av det talade språket. De skriver att pedagoger bör tänka på att inte rätta barnen i form av påpekande att de säger fel utan att ordets rättas genom att pedagogen upprepar det. Språkstimuleringen från pedagogers sida ska vara utmanande för barnen, att den ligger något över den ”nivån” barnet befinner sig på anser Benckert et al. Samtidigt är det viktigt att det inte blir för svårt, utan att barnen upplever det begripligt, mångsidigt och lustfyllt. De framhåller att pedagoger bör ha samma förväntningar på de flerspråkiga barnen som på de enspråkiga.

För att få till ett bra språk stöd krävs ett medvetet arbete från både pedagog och förskolan, att man där skapar stimulerande språksituationer enligt Ladberg (2003). Ledningen har ett ansvar att skapa förutsättningar för pedagoger och bedriva ett genomtänkt arbete genom att ge stöd till personalen i deras organisation och genomförande i verksamheten. Hon betonar att för

detta behövs kontinuerlig utbildning i språk, arbetssätt och metoder som främjar lärandet av språk.

Barn i behov av särskilt stöd och språkutveckling

Barbro Bruce (2009) lyfter fram att språk- och kommunikationsutveckling sker för de flesta barn utan större problem på ett naturligt och omedvetet sätt. Flertalet barn har i treårsåldern utvecklat ett grundläggande språk- och samtalsförmåga, genom det kan de berätta om sina iakttagelser, upplevelser och funderingar för andra barn och vuxna. Karsten Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2009, s.61) framhåller att om ett barn känner att det gör sig förstått, ju mer vill det då uttrycka. Av den anledningen är det viktigt att följa barnens intresse och bekräfta dem. Hon lyfter vidare fram att det finns barn som har försenad språkutveckling, som kan vara av olika grader beroende på bakomliggande orsaker. Hon framhåller att svårigheter i barns kommunikation kan leda till att de får större svårigheter att ta sig in i lek. Vidare betonar hon vikten av lek eftersom att där stimuleras och övas språket särskilt. Det är särskilt viktigt att barn med språkproblem får hjälp att bli delaktiga i leken och i den gemenskapen.

Det är omgivningens uppgift att tillgodose barns språk- och kommunikationsutveckling, menar Bruce (2009). Hon betonar att alla barn med eller utan språkliga problem gynnas av att det ges goda förutsättningar för samspel och samtal. Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2009, s.58) skriver om medvetenhet och vikten av närvaro, lyhördhet, och följsamhet i samspelet med barn. Bruce menar att samtal under lek utgör den viktigaste källan till språkstimulering, och att samtala med barn som har språkliga problem.

Pedagogisk dokumentation

Hillevi Lenz Taguchi (1997) framhåller ett växande behov av att i förskolan synliggöra den pedagogiska praktiken. Hon har hämtat inspiration från Reggio Emilia filosofin där pedagogisk dokumentation har fungerat som ett arbetsverktyg för att utveckla verksamhet. Dokumentationens viktigaste uppgift är att synliggöra barnens kunskapande läroprocesser i relation till pedagogers. Hon utgår från ett konstruktionistiskt synsätt på den pedagogiska verksamheten som hon beskriver innebär att allt, miljön, förhållningssätt är något föränderligt och att alla medvetet eller omedvetet är delaktiga i förändringen.

Den pedagogiska miljön på förskolan består av en synlig och en osynlig miljö menar Lenz Taguchi (1997). Där den synliga miljön består av exempelvis arkitektur, planlösning, möblering, material och liknande, den osynliga miljön består av förhållningssätt och synsätt och liknande. Hon menar att med pedagogisk dokumentation kan den osynliga miljön bli synlig och skapa en förståelse till den synliga miljön, samt för att skapa förändring.

Enligt Lenz Taguchi ska pedagogisk dokumentation fungera så att teori och reflektion ska hjälpa oss att komma nära detaljer i en observation, men samtidigt ge distans till observationen. Genom att dokumentera verksamheten kan pedagoger synliggöra sin egen läroprocess samt barnens. Pedagogisk dokumentation ger pedagoger möjlighet att tillsammans tänka, lyssna och ifrågasätta det de ser och hör. Där teorier och hypoteser synliggörs, som då kan ifrågasättas och omkonstrueras. Genom att dokumentera barnens lärande kan det ge insikter som pedagogens roll i lärandet, alltså att pedagogen blir synlig för sig själv. Den reflekterande och medvetna hållning som kan komma till stånd genom pedagogisk

dokumentation fyller två viktiga funktioner. Dels att utveckla det egna arbetet som pedagog som underlag för fortbildning och utvärdering och dels för att skapa möjligheter att ge barnen de rätta förutsättningarna för att deras läroprocesser ska kunna utvecklas. Mikael Alexandersson (1992, refererad i Lenz Taguchi, 1997, s.71) framhåller att den egna praktiken erbjuder lärande tillfälle men det krävs att pedagoger reflekterar över deras pedagogiska praktik.

Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv förkroppsligar barnet, pedagogen och förskolepedagogiken en konstruktion skriver Gunilla Dahlberg, Peter Moss och Alan Pence (2002). Genom det perspektivet kan all pedagogiskaktivitet betraktas som socialt konstruerad av mänskliga aktörer vilket innebär att barnet, pedagogen och hela förskolemiljön är socialt konstruerade genom språket. Det innebär samtidigt att all pedagogiskpraktik låter sig förändras, det betyder att vi kan välja att omkonstruera den på ett annat sätt. De lyfter fram att en omkonstruktion skulle kunna innebära överskridande av traditioner för att upprätthålla en alternativ praktik där det finns möjlighet att konstruera nya innebörder. För att medvetet omkonstruera krävs en medvetenhet som pedagog kring sambandet mellan kunskap och makt. Det är därför viktigt att ha ett självreflekterande förhållningssätt som pedagog. Att vara en reflekterande och kommunikativ praktiker är en förutsättning för att tillsammans med sina kollegor kunna skapa utrymme för en levande och kritisk diskussion om den pedagogiska praktiken.

Dahlberg et al. (2002) är kritiska till begreppet kvalitet, de beskriver det som ett konstruerat begrepp som karaktäriseras av subjektivitet och grundas på värderingar, övertygelser och intressen. De framhåller att begreppet kvalitet är problematiskt att definiera eftersom det förstås på många olika sätt samtidigt som användningen av det visar på att det rymmer en specifik innebörd, en universell och vetbar sanning.

De lyfter istället fram pedagogisk dokumentation i likhet med Lenz Taguchi (1997) som ett redskap för att skapa en reflekterad och demokratisk pedagogiskpraktik. De betonar att istället för att förlita sig på någon form av standardiserade kvalitetskriterier som bygger på en kvalitetsdiskurs, så erbjuder pedagogisk dokumentation möjligheter för pedagoger att själva ta ansvar för att skapa egen mening och bedöma eget arbete. En annan fördel med pedagogisk dokumentation är att den bidrar till förskolans demokratiska projekt genom att den bäddar till en atmosfär i vilken pedagoger och andra blir engagerade i dialoger och förhandlingar som rör det pedagogiska arbetet. En konsekvens av pedagogisk dokumentation är att det pedagogiska arbetet blir både synligt och föremål för demokratisk insyn och öppen granskning.

Metod

Metodval

För att besvara studiens syfte och frågeställningar valdes metoderna observation och samtalsintervju. Peter Esaiasson, Mikael Giljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud (2007) beskriver några tillfällen då de tror att observation är en lämplig metod. Bland annat då man vill studera något som är så självklart för människor att de eventuellt inte skulle tänka på att berätta om det i en intervju. Eller då man kan tänka att det finns en diskrepans mellan det människor säger sig göra och faktiskt gör. Eftersom att observation som metod valdes utifrån Esaiasson et al. beskrivningar av tillfällen då observation är lämplig metod. Esaiasson et al. Beskriver att observation är uppmärksamt iakttagande. De beskriver vidare att observationer strävar efter att fånga det naturliga, genom att söka kunskap om människor i deras naturliga sammanhang. De lyfter fram att observationer inte säger något om de observerades intentioner med sitt handlande eller hur de tolkar en viss situation. Utifrån det valdes även samtalsintervju som metod. Esaiasson et al. skriver att en samtalsintervju syftar till att kartlägga människors uppfattning eller förstå människors tankar kring en viss företeelse. De skriver att samtalsintervju passar en undersökning som arbetar med problemformuleringar som handlar om att synliggöra hur ett fenomen gestaltar sig. En samtalsintervju är en intervju som har karaktären av ett öppet samtal, frågorna är öppna och där det finns möjlighet att ställa uppföljande frågor. Båda metoderna observation och samtalsintervju passade studiens syfte.

Här redovisas det metodologiska tillvägagångssättet i studien. För att få kunskap om vilket innehåll de kommunikativa samspelet har jag använt mig av

- Videoobservationer av vardagssituationer (mat- tambur och leksituation).
- Ljudinspelning vid samtalsintervjuer med pedagogerna efter videoobservationerna.

Med hjälp av videoobservationerna har jag studerat vad pedagoger säger i de olika vardagssituationerna och transkriberat allt. Det pedagogerna och barnen uttrycker, återges ordagrant. Transkriptionerna har fungerat som en dokumentation för pedagoger och som resultat i studien. Observationerna följdes upp med en kort samtalsintervju. Pedagogerna fick läsa igenom transkriberingen av samtliga videoobservationer som de deltagit i. Därefter ställdes frågor om hur pedagogerna tänkte under videoobservationerna, med fokus på sina tankar kring innehållet i deras kommunikation med barnen. Vidare vad de tänkte efter att ha läst transkriberingen, om de använder sig av teorier och läroplan samt hur de ser på sin roll i kommunikationen med barnen.

Analysverktyg

Den data som har producerats i studien består främst av cirka 240 min videofilm (vardagssituationerna) och 80 min ljudinspelning (samtalsintervjuerna). Videoobservation som metod syftar till att möjliggöra en noggrann analys av pedagogers kommunikativa innehåll i de olika vardagssituationerna. Samtalsintervju som metod syftar till att synliggöra och förstå pedagogernas intentioner och tankar med kommunikationen.

Urvalen av de transkriberade videoobservationerna gjordes genom att materialet kategoriserats utifrån vilka drag som var kännetecknande för det kommunikativa innehållet. De kännetecknande dragen är inte kvantitativa och ger därmed inte ett statistiskt säkerställt resultat. De kännetecknande dragen bör ses som en riktning för pedagogernas kommunikativa innehåll. Samtliga pedagogers uttalande kategoriserades utifrån Eriksen Hagtvets (2006) ”här och nu” och ”där och då” dialoger. De används som verktyg för att synliggöra och kategorisera det kommunikativa innehållet i det som pedagogerna säger. Det är dessa typiska drag av videoobservationerna som presenteras i resultatredovisningen. Gällande resultatet av samtalsintervjuerna koncentrerades all data enligt Esaiasson et al. (2007). Det genom att långa uttalanden pressats samman. Då är det viktigt att innebörden inte går förlorad men tekniken innebär samtidigt att man omformulerar långa meningar till korta koncisa formuleringar. Det är koncentrerad data av samtalsintervjuerna som presenteras i resultatredovisningen.

”Här och nu” dialoger

Eriksen Hagtvets (2006) lyfter fram att ”här och nu” dialoger är grunden för barns språkutveckling, genom att pedagoger och barn i samtal benämner omvärlden tillsammans utvecklas begrepp. ”Här och nu” dialoger präglas av att den aktuella situationen ger språket dess mening. I samtal med ”här och nu” dialoger hör och ser pedagoger och barn varandra, då finns det möjlighet att förebygga missförstånd samt att skapa en emotionell atmosfär som kan leda till att barn ges utrymme våga säga ifrån då de inte förstår exempelvis.

”Där och då” dialoger

Där ”där och då” dialoger lyfts fram som något som ligger bortom nuet till skillnad från ”här och nu” dialoger. I ”där och då” dialoger är man här tvungen att tillsammans skapa en språklig kontext. ”Där och då” dialoger utmanar ett abstrakt tänkande exempelvis om vad som har hänt, ska hända, kunde ha hänt. Eriksen Hagtvets menar att ”där och då” dialoger är viktiga för att utmana barns språkliga förmåga.

Undersökningsgrupp

I denna studie medverkar en förskoleavdelning. Pedagogerna som medverkar i videoobservationerna medverkar i samma utsträckning genom att de alla observerats i måltidstambur och leksituationer. Samtliga pedagoger medverkar även i en samtalsintervju. Pedagogerna i studien utgör ett arbetslag där två pedagoger är förskolelärare och två är barnskötare. Pedagogerna har arbetat i förskola mellan 10-20 år. Pedagogerna har givits benämning i form av pedagog 1, 2, 3 och 4. Barnen utgör inte fokus för studien men deltar i videoobservationerna. Det är 11 barn som deltar genom att de blivit videofilmade i mat-tambur eller leksituation. Barnens ålder varierar inom spannet 4 – 5 år. Att alla barnen som deltar är mellan 4 - 5 år är ett medvetet val då man kan tänka sig att om åldersspannet varit större och varierat från observation till observation, det skulle då det kunna vara en faktor som påverkat resultatet. Utifrån ett generellt antagande om att äldre barn kommit längre i sin språkutveckling jämfört med yngre barn. Alla namn på barn som finns med i resultatet är fingerade. Besöken på förskoleavdelningen är planerade och alla pedagogerna har blivit informerade och givit sitt godkännande till att bli videoobserverade i de tre olika situationerna samt bli intervjuade om innehållet i dessa situationer. En av pedagogerna fungerade som kontaktperson och hon ansvarade för att dela ut och samla in tillstånd till barnens vårdnadshavare. Antalet besök på förskoleavdelningen var 7 heldagar.

De fyra pedagoger tillfrågades på grund av att vi tidigare haft en del kontakt. Det är något som Esaiasson et al. (2007) beskriver som "första bästa urval", vilket delvis kännetecknas av att deltagarna i studien är enkla att få tag i. De fyra pedagogerna är kollegor och utgör ett arbetslag med varierad utbildning, kompetens och yrkeserfarenhet. Urvalet är medvetet taget för att synliggöra eventuella skillnader mellan pedagogers kommunikativa innehåll och tankar kring det i förhållande till barns språkutveckling. Observationerna av de fyra pedagogerna avgränsades till 3 situationer, måltidssituation, tambursituation och leksituation för att begränsa studiens omfattning. Att just de situationerna fokuserades var dels för att det är så kallade vardagssituationer som förekommer vid flertalet gånger per dag och tillsammans utgör en stor del av barnens vistelsetid på förskolan och dels att jag önskade få mer kunskap om hur den verbala kommunikationen används för att främja barns språkutveckling i dessa situationer. Vidare att vardagssituationerna antogs skilja sig från varandra och där också pedagogers kommunikativa innehåll. Samtalsintervjuerna avgränsades till de fyra pedagogerna eftersom syftet med samtalsintervjuerna var att få reda på deras uppfattning och tankar kring observationerna av dem.

Genomförande

Jag har observerat samtliga situationer. Situationerna har filmats med en digitalkamera. Det öppnar upp för att observatören ska se på observationerna vid flera tillfällen samt att fokusera på utvalda delar. Det finns också möjlighet att en ytterligare person kan granska observationerna. Sammantaget blev det tolv videoobservationer och fyra samtalsintervjuer. Alla observationer och intervjuer har transkriberats. Pedagogerna fick inga instruktioner i förhållande till videoobservationerna. I samtalsintervjun ombads de svara på frågor (Bilaga 2) som skulle kopplas till det transkriberade materialet.

Etiska hänsyn

För att studien skulle genomföras på ett regelrätt sätt har alla deltagare pedagoger, barn och vårdnadshavare informerats och fått ta del av Vetenskapsrådets fyra forskningsetiska principer som följer:

- Informationskravet
- Konfidentialitetskravet
- Nyttjandekravet
- Samtyckeskravet

Informationskravet innebär att alla deltagare har informerats om studiens syfte och villkor. För att kunna genomföra videoobservationer på förskoleavdelningen där pedagogen kommunicerade med barnen var det viktigt att föräldrarna blev informerade om detta. Den pedagog som fungerade som min kontaktperson informerade barn och vårdnadshavare muntligt och delade ut tillstånd (Bilaga 1) som barnens vårdnadshavare ombads skriva på. På tillståndet stod det beskrivet syftet med observationerna, vad jag skulle observera och vad det skulle användas till. Vidare att materialet efter avslutat arbete skulle raderas. Samtliga vårdnadshavare gav sitt tillstånd. Konfidentialitetskravet innebär att alla deltagare informerats om att sekretess och konfidentialitet präglar studien, däri att allt material behandlas och förvaras med största försiktighet, samt att inga deltagare eller förskolan kommer att kunna identifieras. I min studie nämns inte barnens riktiga namn, samtliga namn i studien är fingerade. Inte heller pedagogernas riktiga namn nämns utan de benämns pedagog 1, 2, 3 och 4. Nyttjandekravet handlar om vilka som får ta del av det insamlade materialet. I tillståndet till barnens vårdnadshavare beskrevs att materialet behandlas med strikt konfidentiellt och att det inte kommer finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning än i denna studie. Samtyckeskravet innebär att alla som deltar i studien delgetts ovanstående information samt medgivit sitt samtycke. Det gjorde pedagogerna muntligt och vårdnadshavarna genom att skriva på tillståndet (Bilaga 1). (Vetenskapsrådet, www.codex.vr.se).

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Kvalitén på en undersökning är avgörande för dess tillförlitlighet enligt Staffan Stukát (2005) och handlar om hur "sanna" och pålitliga studiens resultat kan vara. Han betonar att varje undersökning har sina styrkor och svagheter, men de måste diskuteras utförligt och forskaren måste vara medveten om vilka felkällor som kan finnas. Vidare betonar han att för att göra en så bra undersökning som möjligt så måste undersökaren ha i åtanke att utvärdera skillnaden mellan de resonemang han/hon gjorde vid utformningen av sin undersökning, i förhållande till hur det sedan utföll i verkligheten. Han redogör för de "forskningsmetodiskt" svåra men viktiga begreppen som följer:

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten och noggrannhet på det som studien mäter, alltså kvalitén på det som mäts.

Validitet handlar om giltigheten, mäter studien det som den avser att mäta.

Generaliserbarhet handlar om studien kan överföras till en större grupp eller om den bara gäller för den undersökta gruppen.

Gällande reliabiliteten om tillförlitligheten på det som studien mäter. Valet av metoder i form av observation och samtalsintervjuer faller inom ett kvalitativt forskningsarbete. Kvaliteten kan och bör alltid ifrågasättas. Dels kvaliteten på mätinstrument, som bild och ljudinspelning, beroende på den tekniska utrustningens kvalitet. Jag upplever att kvaliteten på mätinstrumenten som används varit god och gett förutsättningar till att höra det som sägs. Dels kvaliteten på forskaren, som förförståelse för det innehållet gällande det som observeras och frågas om i samtalsintervjun. Likaså forskarens förmåga att göra bra observationer och samtalsintervjuer. Förförståelsen för det som undersökts upplevs god då jag är väl förtrogen med barns språkutveckling. Förmågan att göra bra observationer och intervjuer är något som ständigt utvecklas, flertalet gånger genom utbildningen har jag "övat" på att göra både observationer och intervjuer, självklart har min förmåga att göra bra observationer påverkat studien. Det är oerhört svårt att utvärdera sin egen insats i studien. Fler faktorer som kan påverka reliabiliteten ett exempel på det kan vara att frågorna i samtalsintervjun är formulerade på ett sådant sätt att de lätt kan missförstås eller feltolkas vid analys. Esaiasson et al. (2007) framhåller att formulera frågor är en konst och undersökningens potentiella felkälla. I studien utformades frågorna med eftertanke, flera av Esaiasson et al. råd togs hänsyn till, exempelvis att undvika svåra ord, undvika vaga ord, göra korta frågor, undvika negationer och liknande. Andra faktorer som påverkat reliabiliteten att jag som intervjuare påverkat de som intervjuades, genom gester, mimik eller röstläge exempelvis. Jag strävade efter att vara så neutral som möjligt ändå finns en risk för påverkan. Stukát (2005) lyfter även fram att feltolkningar och dagsformen hos den som intervjuas är de vanligaste faktorerna som kan påverka kvaliteten på undersökningen.

Vad det gäller validiteten om giltigheten, mäter studien det som den avser att mäta. Validiteten handlar om att värdera hur bra studien mäter det som ska mätas. En fråga att ställa sig är om jag mäter det som jag vill komma fram till? Exempelvis är frågorna i samtalsintervjun relevanta för studiens syfte, fokuseras syftet i observationerna? Jag anser att frågorna var relevanta för studiens syfte samt att syftet fokuserades i observationerna. Jag anser vidare att validiteten uppfylls. Samtidigt tror jag att jag nu gjort lärdomar så om jag gjorde om studien skulle troligtvis validiteten öka.

Gällande generaliserbarheten om studien kan överföras till en större grupp. Jag tror att principen kan överföras till en större grupp pedagoger att observera dem i måltids- tambur- och leksituation och analysera det kommunikativa innehållet i dessa situationer. Alla dessa situationer förekommer troligtvis på alla förskolor i Sverige. Samt göra samtalsintervjuer med samtliga pedagoger. Jag tror att mitt resultat är i för liten skala för att generalisera det till i en större skala. Det specifika resultatet är troligtvis beroende av en personlig variation av pedagogerna. Det hade varit intressant att göra studien i en större omfattning.

Resultat

Resultaten presenteras genom exemplifierande observations och samtalsintervjubeskrivningar. Delar av transkriberingen av videoobservationerna kommer att redovisas för att visa på pedagogers kommunikativa innehåll i samtalen med barnen. Därefter följer en sammanfattning av det kommunikativa innehållet som framträder. Resultatet avslutas med en sammanfattning av samtliga pedagogers svar i samtalsintervjuerna.

Beskrivning av avdelningen och pedagogers utbildning och yrkeserfarenhet

Avdelningen består av 15 barn i åldrarna 3 -5 år samtliga barn är flerspråkiga. Avdelningen är så kallad resursförstärkt avdelning vilket innebär att en del barn är berättigade till extra stöd vilket exempelvis ger sig uttryck genom att samtliga pedagoger strävar efter att stärka kommunikationen med tecken som stöd. På avdelningen arbetar 4 pedagoger, pedagog 1 och 2 är förskollärare och pedagog 3 och 4 är barnskötare. Samtliga pedagoger har arbetat inom förskola mellan 10 och 20 år.

Studien utgår dels från observationer av fyra pedagoger, de observeras i måltidssituation, tambursituation och leksituation och dels av samtalsintervjuer med dessa pedagoger. Nedan följer ett urval ur observationerna som kännetecknar typiska drag av dem. Därefter en sammanställning av resultatet av samtalsintervjuerna och observationerna.

Resultatredovisning

Måltidssituationerna

Observation av pedagog 1 i måltidssituation

Tre barn (mellan 4 och 5 år) sitter vid matbordet tillsammans med en pedagog och de äter lunch.

Pedagogen: Idag är min tur att berätta om maten.

Karl: Idag har vi soppa.

Pedagogen: Hur vet du att det är soppa?

Karl: Det finns broccoli i.

Pedagogen: Idag har vi broccoli- och potatissoppa med kålrot, hårt bröd, mjukt bröd, smör, vatten och mjölk. (pekar samtidigt på det som benämns)

/.../

Pedagogen: Jag är nyfiken på vad ni har gjort i grupperna idag?

Linnea: Vi lekte med Lego och hoppade.

Pedagogen: Vad har ni byggt med Lego?

Richard: Jag har byggt Tomas tåget.

Pedagogen: Jag har sett att du kan göra det.

Pedagogen: Hoppade ni också? Var det i en lek som ni hoppade?

Linnea: Vi hoppade på mattan.

/.../

Linnea: Stora giraffer slår små barn.

Pedagogen: Giraffer lever ofta lång borta i djungel eller djurparken och de finns staketen i mellan dem. Vet ni att giraffer har lång tunga också.

Linnea: Jag har varit på...

Pedagogen: Djurparken? Där det finns staketen mellan djuren?

Linnea: Ja.

Pedagogen: Det finns staketen för att de inte ska komma nära människorna.

Karl: Giraffer kan vara kompisarna med varandra.

Pedagogen: De kan vara kompisar som vi människor.

Linnea: Hästar är inte vän med giraffer.

Pedagogen: Du menar att de inte kan vara tillsammans.

Linnea: Ja. Jag har sett mamma giraff, pappa giraff och liten giraff.

Pedagogen: En giraff unge menar du.

Linnea: Ja.

Pedagogen: Har du varit på djurparken någon gång Richard?

Richard: Ja.

Pedagogen: Det var staketen mellan dem eller.

Richard: Ja, de var långa.

I observationen av måltidssituationen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger. ”Här och nu” dialog när pedagogen säger ”Idag har vi broccoli- och potatissoppa med kålrot, hårt bröd, mjukt bröd, smör, vatten och mjölk”, då hon benämner maten och pekar, ger det troligtvis den aktuella situationen benämningarna mening. Eriksen Hagtvét (2006) betonar vikten av ”här och nu” dialoger där pedagoger och barn tillsammans benämner begrepp. ”Där och då” dialoger när pedagogen frågar ”Jag är nyfiken på vad ni har gjort i grupperna idag?”. Det kan förstås som att hon skapar en språklig kontext som utmanar ett abstrakt tänkande bortom nuet, om vad som har hänt. Eriksen Hagtvét anser att ”där och då” dialoger är viktiga för att utmana barn i deras språkutveckling. Då Linnea säger ”Stora giraffer slår små barn.” säger pedagogen ”Giraffer lever ofta lång borta i djungel eller djurparken och de finns staketen i mellan dem. Vet ni att giraffer har lång tunga också.” det kan förstås som att pedagogen utvidgar det Linnea säger för att skapa en vidare förståelse för de två andra barnen ska ges möjlighet att bli delaktiga i dialogen.

Observation av pedagog 2 måltidssituation

Tre barn (mellan 4 och 5 år) sitter vid matbordet tillsammans med en pedagog och de äter lunch.

Pedagogen: Sara, vad har vi för mat idag?

Sara: Ris, morötter, röda gula och orangea morötter.
(Pedagogen och barnen benämner vatten och mjölk).

Richard: Jag vill inte ha grönsaker, jag gillar inte morötter.

Pedagogen: Man kan välja och smaka på en grönsak. Du kan välja en morot.

Per: Jag tar en orange morot.

Pedagogen: Vad bra.

/.../

Pedagogen: Vad har ni gjort idag i skogen?
Sara: Vi har lekit, tittade på bilarna, vi hade samling där och vi sjöng.
Pedagogen: Vad såg du för bilar?
Richard: Titta hur många ljus! när man tittar genom glaset blir det många ljus.
(han pekar på ljusstake som står på bordet),
Per: När jag sover finns inget ljus.
Pedagogen: Du menar att det är mörkt när du sover?
Per: Ja.
Pedagogen: Förlåt Sara, vi har avbrutet dig när du pratade om bilar.
Sara: Lastbil, buss och många bilar som fanns i parkeringen.

I observationen av måltidssituationen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger. ”Här och nu” dialoger när pedagogen säger ”Sara, vad har vi för mat idag?” varpå Sara benämner ”Ris, morötter, röda, gula och orangea morötter.” Då Sara benämner maten ger troligtvis den aktuella situationen benämningarna mening. Vidare när Per säger ”När jag sover finns inget ljus.” svarar pedagogen ”Du menar att det är mörkt när du sover?” och det kan förstås som att pedagogen utvecklar begrepp, att ”finns inget ljus” kan benämnas som ”mörkt”. ”Där och då” dialoger då pedagogen frågar ”Vad har ni gjort idag i skogen” som kan förstås som att pedagogen skapar en språklig kontext som handlar om vad som har hänt, vilket kan utmana barnens tänkande och som ligger bortom den aktuella situationen.

Observation av pedagog 3 måltidssituation

Fyra barn (mellan 4 och 5 år) sitter tillsammans med en pedagog för att äta mellanmål.

(barnen äter jordgubbsyoghurt)

Pedagogen: Vilken smak har den?
Linnea: God.
Pedagogen: Jag menar vad den har för smak.
Karl: Den smakar mjölk.
Pedagogen: Smakar den inte jordgubbe?
Linnea: Ja.
Pedagogen: Är jordgubbe rosa?
Linnea: Den är gul.
Pedagogen: Gul, jag har aldrig sett jordgubbe med gul färg! Kanske, vem vet det!
/.../
Pedagogen: Jag undrar vad ni ska göra efter mellanmålet?
Linnea: Vi ska leka med kuddarna i gröna rummet.
Pedagogen: Vi eller du, du menar att du ska leka med kuddarna.
Linnea: Ja.
Karl: Jag med.
Jenni: Jag ska jobba med Jennifer.
Richard: Jag med.
Karl: Jag med.
Pedagogen: Hur kan du leka samtidigt med Ipad och kuddarna?
Karl: Nej, jag ska leka med kuddarna i gröna rummet.
Pedagogen: Vad ska ni göra med Jennifer (hon vänder sig till Jenni)?
Jenni: Vi ska spela Ipad i gröna rummet.
Pedagogen: Vilket spel ska ni spela med Ipad?

Jenni: Vi ska ladda ner ett spel.
Pedagogen: wow!
/.../
Linnea: Den, den.
(hon pekar på smöret)
Pedagogen: Vad vill du ha?
Linnea: Den (hon pekar på smöret).
Pedagogen: Vill du ha smör?
Linnea: Ja.

I observationen av måltidssituationen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger. Både ”Här och nu” och ”Där och då” dialoger då pedagogen frågar ”vilken smak har den?” (jordgubbsyoghurten) då pedagogen syftar på vad yoghurten smakar i den aktuella situationen. Då svarar Linnea ”God.” men Pedagogen omformulerar sig eftersom att hon vill veta vad barnen tycker att den smakar som och frågar ”Jag menar vad har den för smak?” då svarar Karl ”Den smakar mjölk.”. Pedagogen fortsätter att fråga ”smakar den inte jordgubbe?”. Pedagoger syftar troligtvis på jordgubbsyoghurtens färg då hon frågar ”Är jordgubbe rosa?” då försöker hon troligtvis utmana barnens abstrakta tänkande. När pedagoger säger ” Jag undrar vad ni ska göra efter mellanmålet?” utmanar hon barnens tänkande om vad som ska hända, som ”där och då” dialogen. Då Linnea pekar och säger ”Den, den.” frågar pedagoger ”Vad vill du ha?” och benämner det genom att fråga ”Vill du ha smör?” vilket kan ses som en ”här och nu dialog där begrepp” utvecklas.

Observation av pedagog 4 måltidssituation

Fyra barn (mellan 4 och 5 år) sitter vid matbordet tillsammans med en pedagog och de äter lunch.

Pedagogen: Kan Josef berätta vad vi har på matbordet?
Josef: Potatismos, morot.
Pedagogen: Var det allt? Vad har vi här då? (hon pekar på mjölk).
Josef: Mjölk och vatten.
Pedagogen: Och fisk.
/.../
Pedagogen: Vad har ni gjort idag?
Alex: Vi åkte pulka.
Pedagogen: Var? På backen här i närheten?
Alex: Ja, där (han pekar på platsen genom fönstret).
Pedagogen: bredvid förskolan?
Alex: Ja.

Pedagogen: Vilken kompis åkte du pulka med?
Alex: Alen och Linnea.

I observationen av måltidssituationen framkommer främst ”här och nu” dialoger men även inslag av ”där och då” dialoger. ”Här och nu” dialoger när pedagoger säger ”Kan Josef berätta vad vi har på matbordet?” och Josef benämner ”Potatismos, morot.” Vidare uppmuntrar hon Josef att fortsätta genom att fråga ”Vad det allt? Vad har vi här då?”. Att

pedagogen frågar ”Vad har ni gjort idag” kan kopplas till ”där och då” dialog men när hon frågar var barnen åkte pulka svarar hon själv /.../”På backen här i närheten?” vilket troligtvis gör att barnen inte utmanas vidare i deras svar.

Tambursituationerna

Observation av pedagog 1 tambursituation

Fyra barn (mellan 4 och 5 år) är i tamburen och pedagogen hjälper dem för att ta på sina kläder.

Josef: Kan du hjälpa mig?

Pedagogen: Vad behöver du hjälp med?

Josef: Den, den är stor.

Pedagogen: Behöver du hjälp med halsduken, du menar att halsduken är för stor?

Josef: Ja.

Pedagogen: Vad ska du ha före vantarna?

Josef: Den.

Pedagogen: Ja, du ska ha skorna först annars blir det svårt att ta på sig skorna med vantarna på.

Josef: Ja, nu vantarna.

Pedagogen: Ja, nu blir vantarna, vantarna ska vara sist.

/.../

Pedagogen: Nu kan du ta på dig termobyxorna.

Jonatan: Mamma sa att jag måste ha termobyxorna.

Jonatan: Kan du hjälpa mig?

Pedagogen: Vad behöver du hjälp med?

Jonatan: Den.

Pedagogen: Du behöver hjälp för att fixa bältet.

Jonatan: Min mamma säger terbyxor.

Pedagogen: Terbyxor?! Vet du vad jag säger, jag säger termobyxor.

Jonatan: Jag säger termobyxor men min mamma säger terbyxor.

Pedagogen: Säger ni olika?

Josef: Titta här står stopp!

(pekar på en skylt)

Pedagogen: Vet du varför det står stopp?

Josef: Man får gå in med tofflorna.

Pedagogen: Vet du varför man får inte gå in med skorna?

Josef: För att man kan ta tofflorna.

Pedagogen: Ja, man får inte gå in med skorna för att de är smutsiga.

I observationen av tambursituationen framkommer både ”här och nu” och ”där och då”

dialoger. När Jonatan och Josef säger "Kan du hjälpa mig" frågar pedagogen "Vad behöver du hjälp med?" genom dialogen mellan pedagogen Jonatan och Josef benämns "den" med "bältet", "Den, den är stor" med "Behöver du hjälp med halsduken, du menar att halsduken är för stor?" vilket kan vara ett exempel på att det utvecklas begrepp i dialogen. När Jonatan berättar "Min mamma säger terbyxor." svarar pedagogen utan att värdera rätt eller fel utan berättar hur hon säger. Pedagogen problematiserar kring stoppskylten genom att fråga "Vet du varför det står stopp?" vilket troligtvis utmanar barnens tänkande och kan beskrivas som en "där och då" dialog.

Observation av pedagog 2 tambursituation

Fyra barn (mellan 4 och 5 år) är i tamburen och pedagogen hjälper dem för att ta av sina kläder.

Pedagogen: Per dina strumpor är blöta, du kan hänga dem i torkskåpet.

(Per går och hänger sina strumpor i torkskåpet.)

(Jenni hickar)

Jenni: Vad är det?

(pekar på sin hals)

Pedagogen: Det är hicka.

(Per "skrämmar" Jenni)

Pedagogen: Jenni, Per försöker skrämma bort din hicka. Tror du det går?

Jenni: Nej.

/.../

Richard: Hur mycket är du Mina?

Pedagogen: Hur gammal är Mina, menar du?

Richard: Hur gammal är du Mina?

Mina: Jag är 41.

Richard: Min pappa är 40.

Pedagogen: Är Mina äldre än din pappa?

Richard: Ja, Mina är ett år äldre än min pappa.

/.../

Pedagogen: Vad hände idag i skogen Richard?

Richard: Vi hade samling där.

Pedagogen: Vad har ni gjort under samlingen?

Richard: När vi hade samling, sjöng vi sånger.

Pedagogen: Vad har ni gjort mer?

Richard: Vi lekte och vi gömde oss bakom träden.

I observationen av tambursituationen framkommer både "här och nu" och "där och då" dialoger. "Här och nu" dialoger genom att pedagogen säger "Per dina strumpor är blöta, du kan hänga dem i torkskåpet." då kan det tänkas att begrepp utvecklas och hon benämner "Det är hicka" när Jenni frågar, då ger den aktuella situationen dialogen mening. "Där och då" dialoger då pedagogen frågar Per "Är Mina äldre än din pappa?" då ålder är något abstrakt

och finns bortom den aktuella situationen samt när pedagogen frågar ”Vad hände idag i skogen Richard?” det kan tänkas att Richard utmanas genom att svara på vad som har hänt.

Observation av pedagog 3 i tambursituation

Fyra barn (4 år) är i tamburen och pedagogen hjälper dem att ta av sina kläder.

(Pedagogen pratar under hela observationen med hjälp av tecken som stöd för att ge extra stöd åt Karin).

Pedagogen: Var har ni varit?

Jonatan: Vi promenerade.

Pedagogen: Var det kallt eller varmt ute?

Jonatan: Inte så kallt.

Karin: Ja (Hon nickar)

Pedagogen: Vad har ni gjort?

Jonatan: Vi tittade på mitt hus.

/.../

Pedagogen: Vad ska du göra Karin?

(Karin gör ljud samtidigt som hon håller upp sina byxor)

Pedagogen: Vill du hänga dina byxor i torkskåpet?

Karin: Ja.

Pedagogen: Kom! Jag kan visa dig och hjälpa dig för att hänga dem.

I observationen av tambursituationen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger. ”här och nu” dialog genom att pedagogen frågar ”Vad ska du göra Karin?” och ”vill du hänga dina byxor i torkskåpet?” samtidigt som hon använder sig av tecken som stöd. Att pedagogen frågar ”Var har ni varit” och ”Vad har ni gjort” visar på ”där och då” dialoger.

Observation av pedagog 4 i tambursituation

Fyra barn (mellan 4 och 5 år) är i tamburen och pedagogen hjälper dem att ta av sina kläder.

(Richard har ytterkläderna på och tar fram sina tofflor ur lådan)

Pedagogen: Richard du kan ta på dig dem sen.

(Pedagogen vänder sig till Alen som håller på att ta av sig sina skor och visar hur han kan ta av sina skor med hjälp av en X)

Pedagogen: Alen så, först måste du ta av den.

(pekar på overallensgummiband som sitter håller fast skon)

Pedagogen: Patrik, du kan dra ner den.

(pekar på Patriks dragkedja och vänder sig mot Jonatan och visar ett par vantar)

Pedagogen: Är de dina?

Jonatan: Ja.

Pedagogen: Häng dem i torkskåpet, de är blöta.

Jonatan: Titta min mössa är blöt också!

Pedagogen: Häng den i torkskåpet också.

I observationen av tambursituationen framkommer varken ”här och nu” eller ”där och då” dialoger. Istället för att benämna tofflor, gummiband, dragkedja, vantar och liknade säger pedagogen ”dem” och ”dina”. Genom att hon inte använder den aktuella situationen och

benämner begrepp tillsammans med barnen skulle man kunna tänka sig att begrepp inte ges någon mening och utvecklas vidare.

Leksituationerna

Observation av pedagog 1 leksituation

Pedagogen tillsammans med två barn Josef och Jenni (mellan 4 och 5 år). Josef har en Spiderman i händerna och leker med den och Jenni håller på att bygga en bana med stora och mjuka klossar.

(Josef pussar pedagogen).

Pedagogen: En puss på munnen, vilken överraskning! Det är bra att pussas och kramas istället för att slå varandra eller hur.

(Josef Nickar).

Pedagogen: Vad bra du tänker på det.

Josef: Jag har pussat här också.

(han pekar på pedagogens hår).

Pedagogen: Har du pussat mitt hår också?

Josef: Ja.

Pedagogen: Hur känns det?

Josef: Titta fröken här måste man vinna.

Pedagogen: Det är ingen tävling det är en bana som Jenni bygger där man kan balansera och det måste inte gå fort.

Josef: Bilarna kan vinna.

Pedagogen: Har du varit på biltävling?

Josef: Jag har många racerbilar hemma, röd, blå.

Josef: Jag kan gå här, jag kan springa.

Pedagogen: Man måste balansera, man måste gå försiktig. Jenni balansera titta.

Jenni: Jag behöver hjälp för att fixa banan.

Pedagogen: Här kan vi göra två backar (hon med hjälp av Jenni fixar det).

Pedagogen: Vad händer om man ramlar från banan?

Jenni: Man ramlar i vattnet. Du kan balansera också (hon säger det till pedagogen).

Pedagogen: Vad händer om man ramlar i vattnet då?

Jenni: Där finns krokodiler, de sover nu.

I observationen av leksituationen framkommer både "här och nu" och "där och då" dialoger. "Här och nu" dialoger genom att Josef säger "Jag har pussat här också" och pedagogen frågar "Har du pussat mitt hår också" då kan det tänkas att begrepp utvecklas genom att pedagogen benämner här som håret. "Där och då" dialoger då pedagogen frågar Josef "Har du varit på biltävling?" då öppnar pedagogen för en språklig kontext för att utmana barnet till ett abstrakt tänkande om biltävling. Pedagogen lyfter fram något som ligger bortom nuet till skillnad från "här och nu" dialoger. Vidare skapar pedagogen ytterligare "Där och då" dialoger när hon frågar Jenni "Vad händer om man ramlar från banan?" och Jenni svarar "Man ramlar i vattnet."

Observation av pedagog 2 leksituation

Tre barn (mellan 4 och 5 år) sitter på kökets golv och leker tillsammans med pedagogen med bilar och ett garage som är två våningar och pedagogen pratar med barnen med hjälp av teckenspråk.

Pedagogen: Vad hände?
Alex: Här, polis.
Pedagogen: Är det en polisbil?
Alex: Ja.
Pedagogen: Vem letar polisen efter då?
Alex: Här, här.
Pedagogen: Vad gör polisen då?
Alex: Polis, här.
Pedagogen: Vad polisen ska göra?
Alex: Här, sitta.
Pedagogen: Sitter polisen i bilen?
Alex: Ja.
Pedagogen: Vad hände Anders?
Anders: oj, oj, oj.
Pedagogen: Fick bilarna ont?
Anders: Ja, titta
(han kastar bilen från garagets tak).
Pedagogen: Kan bilen inte köra på däck?
/.../
Anders: Den tog slut
(Anders tecknar)
Pedagogen: Vad är det som tar slut?
(Anders tecknar)
Pedagogen: Jag frågade dig vad det är som tar slut.
Anders: Den, kanka.
Pedagogen: Ska bilarna tanka?
(pedagogen tar en bil och tankar den).
Anders: Tanka bilen.
Pedagogen: Du glömde betala.

I observationen av leksituationen framkommer ”här och nu” dialoger. ”Här och nu” dialoger när Alex säger ”Här, polis” varpå pedagogen frågar ”Är det en polisbil?” genom det kan man tänka att hon utvecklar begreppet polisbil genom att benämna det. Liknande när Anders säger ”kanka” då pedagogen frågar ”Ska bilarna tanka?” tydliggör pedagogen kommunikationen och förebygger missförstånd. Att ”rätta” Anders genom att upprepa det han säger istället för att påpeka att det inte heter ”kanka” utan ”tanka”, kan tänkas skapa en trygg emotionell atmosfär där barn vågar kommunicera. Vidare kan man tänka att pedagogen uppmuntrar Anders för att utnyttja den aktuella situationen och ge språket mening, genom att fråga honom upprepade gånger ” Jag frågade dig vad det är som tar slut”.

Observation av pedagog 3 i leksituation

Tre barn (mellan 4 och 5 år) sitter och leker med LEGO tillsammans med en pedagog.

(Josef bygger en figur och vänder sig till pedagogen)

Josef: Titta, han sover.

Pedagogen: Sover han? Vilka långa ben han har!

/.../

Pedagogen: Titta jag ska visa dig en sak, här är en mamma som heter Agnieszka och en kille som heter Josef, han går till förskolan och träffar sina kompisar, de gick till skogen idag.

Josef: Sen kommer min pappa också.

Pedagogen: Du menar att jag ska göra en gubbe till som kan vara pappa.

Josef: Ja.

Pedagogen: Har pappa långt hår eller kort hår?

Josef: Kort.

Pedagogen: Först ska jag hitta benen. Nu, här kommer pappa,

Josef: Min mamma är arg!

Pedagogen: Varför är din mamma arg?

Josef: Jag är så arg.

Pedagogen: Är det du som är arg på mamman?

Josef: Ja, jag är så arg, jag är så arg, jag är så arg.

Pedagogen: Varför är du arg?

(Josef svarar inte)

Richard: Här kommer Richard, han är glad.

(han visar en figur)

Richard: Jag är jätteglad.

Pedagogen: Är du det?

Richard: Ja

Pedagogen: Den här legogubben är Linnea och hennes hår är lila.

Linnea: Nej. Mitt hår är inte lila.

Pedagogen: Vilken färg har ditt hår?

(Linnea hittar en legogubbe med brunt hår och visar pedagogen)

Linnea: Mitt hår är så.

Pedagogen: Ja ditt hår är brunt.

I observationen av leksituationen framkommer främst "här och nu" dialoger men även "där och då" dialoger. "Här och nu" dialoger när pedagogen säger "Den här legogubben är Linnea och hennes hår är lila" och Linnea säger "Nej, mitt hår är inte lila" då benämner pedagogen och barnet omvärlden. Vidare uppmuntrar pedagogen Linnea att säga vilken färg hennes hår har. När Linnea säger "Mitt hår är så" och pedagogen säger "Ja, ditt hår är brunt" benämner pedagogen och barnet tillsammans omvärlden för att utveckla begrepp. Man kan tänka sig att Josefs språkliga förmåga utmanas genom att pedagogen frågar "Har pappa långt hår eller kort hår?" och Josef säger "kort" det kan även kopplas till "där och då" dialoger då pedagogen tillsammans med Josef skapar en språklig kontext.

Observation av pedagog 4 leksituation

Fem barn (mellan 4 och 5 år) leker med LEGO tillsammans med en pedagog. Efter en stund går Jenni och hämtar en frisörlåda och börjar kamma pedagogens hår.

Pedagog: Är du frisör på kort hår eller långt hår?
Sara: Långt hår.
Pedagog: Akta Jenni!(Jenni skrattar).
Pedagog: Jag vill att ni kör bilarna tillsammans och kör bilarna på bilmattan.
(Josef gör ljud)
(Richard kör sin bil på mattan)
Pedagog: Var åker Richard någonstans?
Richard: Det är Tomas tåget.
Pedagog: Var brukar Tomas tåget åka?
Richard: Angered centrum.
Josef: Apele. apele, abolen.
(Richard härmar Josef och säger samma sak)
Pedagog: Vad säger ni för någonting och vad betyder det?
Richard: Det betyder att Tomas kör till Angered centrum.
Pedagog: Okej.
(Pedagogen vänder sig till Sara)
Pedagog: Här är en kam och den är hårtorkare.
Pedagog: Det finns lila kam och rosa kam också och du kan välja.
Sara: Jag tar rosa kam.

I observationen av leksituationen framkommer främst "här och nu" dialoger men även "där och då" dialoger. "Här och nu" dialoger när pedagogen säger "Här är en kam och den är hårtorkare" samt "Det finns lila kam och rosa kam också och du kan välja" då benämner hon omvärlden och man kan tänka sig att begrepp utvecklas. "Där och då" dialoger då pedagogen frågar "Var åker Richard någonstans?" den frågan kan liknas vid att hon skapar en språklig kontext som utmanar ett abstrakt tänkande bortom nuet, om vad som ska hända.

Sammanfattning av samtalsintervjuerna

Strategier – språkutveckling

På frågan till pedagogerna om vad de har för strategier i förhållande till barns språkutveckling i dialogen med barnen, svarade pedagog 1 att hon tänker på vikten av att benämna begrepp och att använda tecken som stöd för att tydliggöra ”här och nu” i kommunikationen. Pedagog 2 berättade att hon försöker uppmuntra barnen att berätta vad de gjort att utmana dem genom ”där och då” samtal. Pedagog 3 svarade att hon alltid ser en möjlighet att utveckla barns språk, att hon strävar efter att utmana barnen i att komma längre i sin språkutveckling och betonar vikten av att ta tillvara på olika situationer, material och aktiviteter. Pedagog 4 berättade att hon försöker få barn att förstå vad de kommunicerar om och dess betydelse, att hon strävar efter att uppmuntra längre samtal.

Pedagogiska dokumentationen – språkutveckling

Efter att pedagogerna läst igenom allt transkriberat material (som kan ses som en del av pedagogisk dokumentation) av de observationer de själva medverkade i svarade de på vad de fick för tankar i förhållande till barns språkutveckling. Pedagog 1 berättade att hon blir medveten om att samtalsämne byts oftare än vad hon föreställt sig samt vikten av att ge alla barnen tid och möjlighet att uttrycka sig. Pedagog 2 svarade att hon blir medveten om att hon än mer vill utmana barnen att fundera och berätta. Vidare svarade hon att hon som pedagog än mer ska försöka spåra det barnen gjort och försöka förstå dem än mer, i synnerhet gällande de barnen som har svårt att uttrycka sig. Vidare att hon som pedagog ska utmana sig själv genom att lägga kommunikationen på barnens nivå. Pedagog 4 berättade att hon tänker på otydlighet och vikten av att berätta och benämna i förhållande till barns språkutveckling.

Teorier – språkutveckling

På frågan om pedagogerna använde sig av någon teori i förhållande till barns språkutveckling svarade pedagog 1 att hon tänker Vygotskij och hans tankar om den proximala utvecklingszonen, att utmana barnens språk till en högre nivå av ”där och då”, samt att barn lär tillsammans och utmana dem att lära av varandra, då hon ibland försöker avvakta och ta ett steg tillbaka. Pedagog 2 berättade att hon inte medvetet använder några teorier. Pedagog 3 svarade att hon utgår från barns erfarenheter och utmanar dem utifrån det, att hon ser på barn som ett tomt A4 papper, som matas på av kunskap. Pedagog 4 svarade att hon läst teorier men inte kommer ihåg dem men sätter mål för det hon gör utifrån läroplanen.

Läroplan – språkutveckling

På frågan om pedagogerna använder sig av läroplanen i förhållande till barns språkutveckling berättade pedagog 1 att hon ständigt använder sig av den, men att i olika perioder prioriteras olika strävandemål. Pedagog 2 svarade att hon kan läroplanen bra, att den alltid ligger till grund för hennes arbete och att strävande målen gällande barns språkutveckling alltid finns med henne. Pedagog 3 berättade att hon inte medvetet använder läroplanen i sitt arbete men att andra i arbetslaget gör det. Vidare att den används om det finns olika uppfattningar om

något visst kan man gå till läroplanen och utifrån det som står i läroplanen förhålla sig till det. Pedagog 4 svarade att hon jobbar mycket med läroplanen, att hon följer den och har den i åtanke.

Pedagogens roll – språkutveckling

På frågan om pedagogens roll i barns språkutveckling svarade pedagog 1 att pedagogens roll är jätteviktig, att pedagogen medvetet utmanar och ser barns intresse och leder samtalet vidare. Pedagog 2 berättade att pedagogens roll är att initiera och uppmuntra kommunikation, att hjälpa barnen att bli deltagande och att hålla ”en röd tråd” i samtalet. Pedagog 3 svarade att hon tycker det är en svår fråga men att hon tror att pedagogen har en viktig roll i barns språkutveckling och lyfter fram vikten av att vara närvarande, skapa tillit samt att ge barnen tid och utrymme. Pedagog 4 berättade att pedagogens roll är viktig för att hjälpa barn att utveckla språket. För att barnen ska förstå instruktioner behöver man som pedagog fråga sig, vad säger jag, förstår barnen. Vidare att som pedagog kommunicera hela dagen, benämna och teckna.

Sammanfattning av resultatet

Sammanfattningsvis visar resultatet av observationerna att i samtalet mellan pedagoger och barn framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger. Resultaten varierar beroende på vilken pedagog och situation som observerats. I samtalen mellan pedagog 1 och 3 och barnen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i alla tre måltid-, tambur-, och leksituationer. I samtalen mellan pedagog 2 och barnen framkommer både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i måltid-, och tambursituationer, men endast ”här och nu” dialoger i leksituationer. I samtalen mellan pedagog 4 och barnen framkommer främst ”här och nu” dialoger i matsituationen, men varken ”här och nu” och ”där och då” dialoger i tambursituationen samt både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i leksituationen. I samtalsintervjuerna visar pedagogerna på olika kunskap och medvetenhet angående strategier, teorier, läroplan och pedagogens roll i förhållande till barns språkutveckling.

Diskussion

Resultatdiskussion

Vilket innehåll har pedagogens verbala kommunikation i samtal med barnen? Det var den ena frågeställningen jag utgick från i min studie. Sammantaget visar resultatet av observationerna att Eriksen Hagtvets (2006) dialoger ”här och nu” och ”där och då” framkommer. I vilken utsträckning de framkommer beror på vilken pedagog och vilken situation som observerats. Dock finner jag ett samband mellan utbildningsnivån i förhållande till det kommunikativa innehållet och deras svar i samtalsintervjuerna. Ett exempel på det är att resultatet av videoobservationerna av Pedagog 1 och 3 visar att båda använder sig av ”här och nu” och ”där och då” dialoger i samtliga observationer. Däremot visar sig en skillnad i kunskap och medvetenhet i förhållande till barns språkutveckling. Pedagog 3 berättar att hon ser barn som ett tomt A4 papper som matas på av kunskap som hon samtidigt säger att hon utgår från barns erfarenheter och utmanar dem utifrån det. Jag ställer mig frågande till hur man skulle kunna utgå från barns erfarenheter om man ser dem som ett tomt A4 papper. Jag anser att pedagog 1, 2, och 3 visar medvetenhet av språkutveckling i vardagssituationerna genom att de använder ”här och nu” och ”där och då” för att främja och utmana barns språkutveckling. Jag anser att pedagog 4 visar en grund medvetenhet men skulle troligtvis kunna utveckla den medvetenheten och utveckla sina strategier än mer i syfte att skapa än bättre förutsättningar för barns språkutveckling. I samtalsintervjuerna använder sig pedagog 1 och 2 av Eriksens Hagtvets begrepp ”här och nu” och ”där och då” dialoger vilket kan tyda på att de tagit del av ”nyare” forskning och teorier gällande barns språkutveckling. Det kan tyckas att pedagogerna 3 och 4 genom sina svar i samtalsintervjun är mer spontana i sitt arbete och litat på de egna erfarenheterna de gjort under åren de arbetat med barn.

Skiljer sig innehållet i pedagogens verbala kommunikation beroende på vilken situation som observerats? Det var den andra frågeställningen jag utgick från i min studie. Det kommunikativa innehållet antogs skilja sig beroende på situation utifrån min egen erfarenhet. När det gäller måltids- eller leksituation skulle man kunna tänka att pedagoger har mer tid för att samtala med barnen och därav antogs både ”här och nu” och ”där och då” dialoger framkomma jämfört med en tambursituation. Observationerna visar att pedagog 1 och 3 i motsats till mitt antagande använder sig av både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i samtliga observationer. Resultatet gick mot mitt antagande och det beror troligtvis mer på personlig variation som i sin tur kan handla om pedagogers medvetenhet, teoretiskt kunnande och förhållningssätt. Jag tror att en pedagog med ett betydande kunnande, erfarenhet och förhållningssätt har större möjlighet att utnyttja alla situationer som givande lärandesituationer och är mindre beroende av tidsbrist eller situationens karaktär.

Min studie har delvis inspirerats av Johanssons (2005) del studie som hon benämner kommunikativa möten. I den studien visade hon på två olika typer av strategier som pedagoger använder. Dels de som använder vardagen till att utveckla barns språk och dels de som mestadels övar språket i speciella aktiviteter. Samtliga pedagoger i min studie faller enligt mig inom de Johansson beskriver som att använda vardagen till att utveckla barns språk. Gällande att använda vardagen till att utveckla barns språk genom kommunikation fann Johansson två teman, ”dialoger som utvidgar” och ”bortom här och nu”. ”Dialog som utvidgar” skriver Johansson handlar om att initiera samtal och spinna vidare på det som

barnen säger. Pedagoger kan exempelvis benämna vad som sker, sätta ord på det som barnen inte har det verbala språket för ännu. "Bortom här och nu" handlar om att utvidga dialogen till företeelser som sträcker sig bortom den konkreta situationen. Pedagoger kan exempelvis relatera till barns erfarenheter. Johanssons "bortom här och nu" och "dialoger som utvidgar" liknar i mångt och mycket Eriksen Hagtvets (2006) "här och nu" och "där och då" dialoger som jag använt mig av i min studie. Till skillnad från Johansson valde jag att enbart observera rutin eller vardagssituationer där jag har försökt kartlägga pedagogers strategier om barns språkutveckling.

Min studie visar i likhet med Johanssons att "här och nu" dialoger som hon kallar för "dialog som utvidgar" är mer vanligt förekommande än "där och då" eller "dialoger som utvidgar". Det visar också att pedagogens roll och förhållningssätt är viktiga för att skapa ömsesidig kommunikation i vardagssituationer. Vidare visar min studie att det är pedagogerna som initierar samtalet och sedan utvidgar det för att utifrån barns egna erfarenheter sätta ord på det som barnen inte har utvecklat verbalt språk för. Men det förekommer även att vissa pedagoger utvidgar dialogen till händelser som sträcker sig bortom den konkreta situationen för att skapa en språklig kontext. Pedagogerna i min studie använder sig av tecken som stöd för att stödja barn med språksvårighet och barn med annat modersmål än svenska i likhet med Johanssons studie där pedagoger använder några nyckelord på barns modersmål.

Hur synliggörs pedagogers kommunikativa innehåll i syfte att främja barnens kommunikativa språkutveckling? Det var den tredje frågeställningen jag utgick från i min studie. En del av min metod byggde på att pedagogens kommunikativa innehåll skulle synliggöras. Genom att pedagogerna fick ta del av de transkriberade observationerna, fick samtliga pedagoger insikter om hur de kommunicerar med barnen samt vad kommunikationen innehåller. Jag anser att en del av den metoden skulle kunna beskrivas som pedagogisk dokumentation. Jag anser likt Alexandersson (1992, refererad i Lenz Taguchi, 1997, s.71) att den egna praktiken erbjuder lärande tillfälle men det krävs att pedagoger reflekterar över den pedagogiska praktiken de är med och formar.

I en kurs jag läst behandlades pedagogisk dokumentation och då kom frågan upp vad som skiljer dokumentation och pedagogisk dokumentation? Jag tror att dokumentation inte är "pedagogisk" i sig utan att den blir pedagogisk på grund av att pedagoger reflekterar, diskuterar och analyserar kring dokumentationen. Jag tror att förskolan överlag behöver synliggöra genom pedagogisk dokumentation "vad vi lär" istället för "vad vi gör". Genom att dokumentera "vad vi lär" kan vi också ta reda på vilka förutsättningar som barn ges för att utvecklas och lära. Jag tror i likhet med Lenz Taguchi att pedagogisk dokumentation ska fungera på så sätt att vi reflekterar kring dokumentationen för att synliggöra vår egen och barnens läroprocess. I läroplanen under uppföljning, utvärdering och utveckling står det att;

"För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras." (Skolverket, 2010, s.14).

Vidare beskrivs syftet med uppföljning, utvärdering och utveckling att

"verksamhetens organisation, innehåll och genomförande kan utvecklas så att varje barn ges bästa möjliga förutsättningar för utveckling och lärande. Det handlar ytterst om att utveckla bättre arbetsprocesser, kunna bedöma om arbetet sker i enlighet med målen och undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att förbättra förutsättningarna för barn att lära, utvecklas, känna sig trygga och ha roligt i förskolan." (Skolverket, 2010, s.14)

Jag tror att pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att synliggöra vilka förutsättningar barnen ges möjlighet till i deras utveckling och lärande. På så sätt kan man få en utgångspunkt för att göra en nulägesanalys om vilka förutsättningar verksamheten ger möjlighet till? Genom att pedagoger får ett utgångsläge att reflektera kring, kan de reflektera över vad är mina styrkor och svagheter. Hur kan jag och mina kollegor utvecklas och hur kan vi tillsammans utveckla den pedagogiska verksamheten? Jag tror likt Lenz Taguchi (1997) att pedagogisk dokumentation ger möjlighet i arbetslaget att tillsammans tänka, lyssna, och ifrågasätta, att pedagogen kan bli synlig för sig själv. Vidare beskriver hon den pedagogiska dokumentationens två funktioner som är att dels att utveckla det egna arbetet, ett underlag för fortbildning och utvärdering och dels för att skapa möjligheter att ge barnen de rätta förutsättningarna för att deras läroprocesser ska kunna utvecklas.

Kommunikativt innehåll

Pedagog 1 använder sig av både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i alla tre mat-, tambur-, och leksituationer. I observationerna synliggörs det Eriksen Hagtvet (2006) beskriver att pedagogen initierar samtal där barnen uppmuntras att sätta ord på det som har hänt och det som ska hända samt om tänkta föremål eller händelser som inte finns konkret synligt för tillfället. Jag anser att pedagogen visar på en medvetenhet och att hennes ansträngningar leder till att barnens språkliga förmåga vidareutvecklas. Eriksen Hagtvet (2004) framhåller en uppfattning där talspråket utvecklas av sig självt utan någon större ansträngning från omgivningens sida. Pedagog 1 och hennes medvetenhet visar på motsatsen till den uppfattningen.

På frågan om strategier för språkutveckling svarar pedagog 1 att det är viktigt att benämna begrepp och använda tecken som stöd för att tydliggöra ”här och nu” dialoger i kommunikationen. Hennes svar överensstämmer med vad som framkommer i samtliga observationer. Hon visar vid samtliga situationer att hon utgår från det Eriksen Hagtvet (2006) som lyfter fram som ”här och nu” dialoger och beskriver är grunden för barns språkutveckling.

När pedagog 1 läser transkriberingen av observationerna lägger hon märke till att samtalsämne byts oftare än vad hon föreställt sig samt hur viktigt det är att ge alla barn tid och möjlighet att uttrycka sig. När det kommunikativa innehållet synliggörs kan pedagogen likt det Lenz Taguchi (1997) skriver tänka kring och ifrågasätta sin kommunikation med barnen. Vidare skriver hon att pedagogisk dokumentation ger möjlighet att tillsammans tänka, lyssna och ifrågasätta det de ser och hör. När pedagog 1 läser transkriberingen ifrågasätter hon det som skett i observationen. Jag tror att genom pedagogisk dokumentation kan vi få svar på det som Barlebo Wenneberg (2001) beskriver att socialkonstruktivismen syftar att svara på, hur den sociala kontexten påverkar vår kunskap.

På frågan om pedagog 1 använder sig av någon teori i förhållande till barns språkutveckling svarar hon att hon tänker på Vygotskij och hans tankar om den proximala utvecklingszonen. Där det är viktigt att utmana barnens språk till en högre nivå av ”där och då”, att barn lär tillsammans och utmana dem att lära av varandra, då berättar hon att hon ibland försöker avvakta och ta ett steg tillbaka. Det i likhet med vad Dysthe (2003) skriver om den proximala utvecklingszonen, alltså området mellan det barnet klarar av på egen hand och det som barnet kan klara av med hjälp av någon annan, en pedagog, förälder, syskon, kompis eller liknande. Utveckling och lärande sker från det sociala till det individuella. Det som barnet kan göra i

nuläget med hjälp kommer det senare att klara av själv. Ett exempel på det är när pedagogen 1 i leksituationen frågar Josef ”har du varit på biltävling” eller när hon frågar Jenni ”vad händer om man ramlar från banan” då hon utmanar barnen samtidigt som det finns möjlighet att stödja barnen och höja den språkliga nivån. Det kan jämföras med vad Imsen (2006) skriver om den proximala utvecklingszonen, jag anser i likhet med Imsen att tankarna kring den proximala utvecklingszonen får konsekvenser för pedagoger. Då en konsekvens handlar om utmaningen att använda utvecklingszonen för att stärka barn, att hjälpa och stödja dem i deras vidare utveckling och lärande. Jag tror att det är viktigt att använda utvecklingszonen för att stärka barnen och hjälpa dem vidare i sin utveckling.

Pedagogens roll är jätteviktig och att pedagogen medvetet utmanar och ser barns intresse och leder samtalet vidare berättar pedagog 1, vilket visar sig i observationerna. Det kan kopplas till det Eriksen Hagtvet (2004) framhåller om att pedagoger bör använda sin kreativitet för att inspirera alla barn och ge dem erfarenheter av ett mer situationsberoende språk. Hon lyfter fram betydelsen av samtal mellan barn och pedagog, i en atmosfär där upplevelser får en innebörd genom språket. Det ger förhoppningsvis barnen kunskap att använda ett situationsberoende språk som ger barnen redskap för abstrakt tänkande.

Pedagog 2 använder sig av både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i måltid-, och tambursituationer, men endast ”här och nu” dialoger i leksituationer. I samband med frågan om pedagogers strategier när det gäller barns språkutveckling, svarar pedagog 2 att hon försöker uppmuntra barnen att berätta vad de gjort, att utmana dem genom ”där och då” samtal. Det överensstämmer med observationerna av mat- och tambursituationer. Eriksen Hagtvet (2006) skriver att ”där och då” dialoger är viktiga för att utmana barns språkliga förmåga, eftersom de utmanar ett abstrakt tänkande exempelvis om vad som har hänt, ska hända, kunde ha hänt. Vidare skriver Eriksen Hagtvet att det viktigaste redskapet människan har är språket jag stödjer den uppfattningen, genom det kan man höja sig över vardagen och skapa en mental värld.

När pedagog 2 läser transkriptionen av observationerna berättar hon att hon blir medveten om att utmana barnen att fundera och berätta ännu mer. Det kan kopplas till vad Barlebo Wenneberg (2001) skriver om att kunskap blir synlig då vi upplever den som ett möjligt mönster och kan skilja ut den från våra tidigare erfarenheter. Pedagog 2 lägger till att hon får insikt om möjligheten att spåra det barnen gjort än mer och försöka förstå dem än mer, i synnerhet de barn som har svårt att uttrycka sig. När pedagogen använder tecken som stöd i leksituationen då hon t.ex. samtalar med Anders och frågar honom ”jag frågade dig vad det är som tar slut” och Anders svarar ”den kanka”. Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2007, s.61) betonar vikten av lek eftersom att där stimuleras och övas språket särskilt. Det är särskilt viktigt att barn med språkproblem får hjälp att bli delaktiga i leken och i den gemenskapen. Detta kan knytas till vad Bruce (2007) anser att det är omgivningens uppgift att tillgodose barns språk- och kommunikationsutveckling. Jag tror i likhet med Bruce att alla barn med eller utan språkliga problem gynnas av att det ges goda förutsättningar för samspel och samtal.

Pedagog 2 anser vidare att hon ska utmana sig själv genom att lägga kommunikationen på barnens nivå. Utgångspunkten för en sådan handling kan relateras till teorin om den proximala utvecklingszonen som enligt Imsen (2006) är en viktig aspekt i Vygotskijs teori. Den handlar om att fråga sig vad barnet klarar av, på egen hand och med hjälp av någon vuxen eller någon som kan mer i ett visst avseende. Även om pedagogen hävdar att hon inte medvetet använder några teorier i verksamheten, så kan man utifrån observationerna tänka att

hon känner till teorier. Exempelvis använder hon sig av Eriksen Hagtvets (2006) begrepp ”där och då”. Det skulle kunna bero på att hon under åren skaffat sig rutiner och erfarenheter att teorierna har omvandlats till praktiska arbetsmetoder. Det betonar Eriksen Hagtvets (2004) att för att kunna möta det praktiska på ett teoretiskt reflekterande och kreativt sätt krävs teoretiska kunskaper kring barns språkutveckling. Pedagog 2 berättar hon att hon kan läroplanen bra och att den alltid ligger till grund för hennes arbete och att strävande målen gällande barns språkutveckling alltid finns med henne. Läroplanen anger ett vad pedagogerna ska skapa förutsättningar till men inte hur, detta hur, skapas av pedagogerna själva.

När det gäller pedagogens roll i förhållande till barns språkutveckling, så berättar pedagog 2 att pedagogens roll är att initiera och uppmuntra kommunikation samt att hjälpa barnen att bli deltagande och att hålla ”en röd tråd” i samtalet. Jag anser att hon visar medvetenhet, exempelvis i sammanhanget när hon under leksituationen ställer frågor upprepade gånger ”är det en polis?” och fortsätter ”vem letar polisen efter då?” Det som pedagogen gör här kan jämföras med det Barlebo Wenneberg (2001) skriver om att kunskap skapas och förs vidare dagligen genom det sociala samspelet mellan människor. Å ena sidan påverkas kunskapen av den sociala omgivningen, å andra sidan bidrar det till att det vi gör påverkar skapandet av kunskap.

Pedagog 3 använder sig av både ”här och nu” och ”där och då” dialoger i alla tre situationer måltids-, tambur-, och leksituationen. I samtalsintervjun berättar pedagog 3 att hon alltid ser en möjlighet att utveckla barns språk. Att hon strävar efter att utmana barnen i att komma längre i sin språkutveckling och betonar vikten av att ta tillvara på olika situationer, material och aktiviteter vilket framgår av observationen under måltidssituationen när pedagogen frågar ”vilken smak har den (jordgubbsyoghurten)?” och syftar till att utveckla diskussionen kring olika smaker och färger. Det hon berättar här om att ta vara på den aktuella situationen för att komma längre i språkutvecklingen, kan kopplas till det Bencket et al. (2008) framhåller att pedagogers dialog bör vara utmanande och ligger något över den ”nivå” barnen befinner sig på. Det kan också kopplas till Vygotskijs (1978, refererad i Imsen, 2006, s.313) teori om att beroende på situationens komplexitet blir det viktigare för barnet att använda språket för att klara av situationen och genom denna process utvecklas förmågan hos barnet på det inre planet att så småningom använda språket till att planera, styra och tänka för sig själv.

På frågan om pedagog 3 använder sig av några teorier i sitt arbete, så svarar hon att hon utgår från barns erfarenheter och utmanar dem utifrån det samt att hon ser på barn som ett tomt A4 papper, som matas med kunskap. Pedagog 3 svar kan tolkas som motsägelsefullt, eftersom att om man bygger på barns erfarenhet i deras kunskapsutveckling stämmer det inte med att de betraktas som ett tomt A4 papper. Att pedagog 3 utgår från barns erfarenheter, finner vi stöd hos Eriksen Hagtvets (2004) som anser att talspråkliga färdigheter utvecklas olika hos barn beroende på vilka erfarenheter de gör. Ofta är barns förståelse bättre i situationer de känner igen och som de har erfarenhet av. Det står också i läroplanen Lpf98/10 att *”verksamheten ska utgå från barnens erfarenhetsvärld, intressen, motivation och driftkraft att söka kunskaper. Barn söker och erövrar kunskap genom lek, socialt samspel, utforskande och skapande, men också genom att iaktta, samtala och reflektera”* (Skolverket, 2011, s.9).

Som svar på frågan om pedagogens roll, så svarar pedagog 3 att hon tycker det är en svår fråga. Men att hon tror att pedagogen har en viktig roll i barns språkutveckling och lyfter fram vikten av att vara närvarande, skapa tillit samt att ge barnen tid och utrymme. Hon får stöd för sina tankar hos Eriksen Hagtvets (2004) som betonar att den sociala och emotionella närheten mellan talaren och lyssnaren, samt närheten till tid och rum bestämmer hur det

situationsberoende språket kommer att bli. Jag tror liksom pedagogen och Eriksen Hagtvet lyfter fram att pedagogens närvaro är viktig.

Pedagog 4 använder sig i främst av ”här och nu” dialoger i både måltidssituationen och leksituationen. Det finns få inslag av ”där och då”, i matsituationen initierar hon en ”där och då” dialog genom att ställa en fråga men samtidigt begränsar hon troligtvis barnen genom att delvis själv svara på frågan. I tambursituationen framkommer varken ”här och nu” eller ”där och då” dialoger.

Pedagog 4 berättar i samtalsintervjun att hon strävar efter att skapa en förståelse för vad hon och barnen kommunicerar om vilket framkommer i måltidssituationen när hon ber ett barn benämna maten exempelvis. Det framkommer däremot inte i tambursituationen då hon vid upprepade tillfällen säger ”dem” och ”dina” istället för att benämna exempelvis dragkedja eller vantar. Jag tänker att måltidssituationen i jämförelse med tambursituationen är av olika karaktärer, att måltidssituationer generellt präglas av mer lugn, eftersom att det oftast finns en viss tid avsatt till måltiden, jämfört med tambursituationer, och som även kan ses som en genomfart till något annat (att gå ut eller in).

Pedagog 4 använder sig i främst av ”här och nu” dialoger i både måltidssituationen och leksituationen. Det finns få inslag av ”där och då”, i matsituationen initierar hon en ”där och då” dialog genom att ställa en fråga men samtidigt begränsar hon troligtvis barnen genom att delvis själv svara på frågan. I tambursituationen framkommer varken ”här och nu” eller ”där och då” dialoger. Resultatet av observationerna av pedagog 4 skulle kunna kopplas till att hon berättar att hon läst teorier om barns lärande men inte kommer ihåg dem. Samtidigt är pedagog 4 medveten om pedagogens roll vilket hon berättar om, att pedagogen har en viktig roll i att hjälpa barnen att utveckla sitt språk. Å ena sidan skulle man kunna tänka sig att hon är medveten om pedagogens roll i barns språkutveckling. Å andra sidan att hon inte har de verktyg i form av teorier som kan hjälpa till att utveckla strategier i förhållande till barns språkutveckling. Det kan jämföras med det Eriksen Hagtvet (2004) skriver om betydelsen av pedagogens teoretiska kunskap. Jag tror att pedagogen skulle gynnas av att få uppdatera sin teoretiska kunskap i förhållande till barns språkutveckling. Gällande kompetensutveckling anser jag i likhet med det Ladberg (2003) skriver om att ledningen för förskolan har ett ansvar att skapa förutsättningar för att bedriva ett genomtänkt arbete och stötta personalen, exempelvis i form av utbildning.

Pedagog 4 berättar att hon arbetar utifrån läroplanen. I läroplanen står det exempelvis angivet att *”förskolan ska sträva efter att varje barn /.../ utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra”*, (Skolverket, 2011, s.10). Läroplanen är ett styrande dokument för förskolans verksamhet, men huruvida dess formuleringsnivå stämmer överens med dess realiseringsnivå i verksamheten är en fråga i sig, utmaningen för pedagoger blir att realisera *vad* vi ska göra som anges i läroplanen med *hur* vi ska göra det.

När pedagog 4 får ta del av det transkriberade materialet berättar hon att hon får syn på sin otydlighet i förhållande till tambursituationen och sätter det i relation till barns språkutveckling. Det som pedagogen beskriver är syftet med pedagogisk dokumentation enligt Lenz Taguchi (1997) som framhåller att pedagogisk dokumentation ger pedagoger möjlighet att tänka, lyssna och ifrågasätta. I det här fallet fick pedagogerna läsa och tänka och diskutera, på så sätt tror jag att pedagogens dess roll i barns språkliga lärandeprocess blev

synlig för pedagogen. Vidare är syftet enligt Lenz Taguchi att den pedagogiska dokumentationen ska utveckla det egna arbetet som pedagog samt skapa möjligheter att ge barnen bra förutsättningar så att deras lärande utvecklas. Det Lenz Taguchi skriver stämmer överens med det förtydligade uppdraget under uppföljning, utvärdering och utveckling i Lpfö 98/10 där står följande *"Förskolans kvalitet ska kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följas upp, utvärderas och utvecklas. För att utvärdera förskolans kvalitet och skapa goda villkor för lärande behöver barns utveckling och lärande följas, dokumenteras och analyseras."* (Skolverket 2010, s. 14). Det står vidare i Lpfö 98/10 att dokumentationen ska bidra till att utveckla arbetsprocesser i förhållande till strävandemålen i syfte att synliggöra vilka åtgärder som behöver tas vid för att skapa bättre förutsättningar för barnens lärande.

Barn i behov av stöd och språkutveckling

Pedagog 2 använder sig av tecken som stöd i observationen av leksituationen för att ge extra stöd åt Anders och Alex. I den observationen framkommer endast "här och nu" vilket skiljer sig från pedagog 2 övriga observationer då hon använder sig av både "här och nu" och "där och då" dialoger. Man skulle kunna tänka att en anledning till att hon endast använder sig av "här och nu" dialog är att hon samtidigt tecknar som stöd till kommunikationen. Det kan vara medvetet att pedagogen endast fokuserar på "här och nu" dialoger för att benämna saker och ting för att utveckla samtalet och ge stöd till barnen som har svårigheter med språket. Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2009, s.61) betonar vikten av lek eftersom att där stimuleras och övas språket särskilt och att barn med språkproblem får hjälp att bli delaktiga i leken och i den gemenskapen. Jag anser att observationen är ett uttryck på att pedagogen på ett skickligt sätt kombinerar lek och samtal för att uppnå maximal stimulering för barns språkutveckling. Jag tror i likhet med Bruce (2009) att samtal under lek utgör den viktigaste källan till språkstimulering, och att samtala med barn som har språkliga problem. I likhet med pedagog 2 så använder sig pedagog 3 av tecken som stöd i observationen av tambursituationen, för att ge stöd åt Karin. Pedagog 3 använder sig av både "här och nu" och "där och då" dialoger. Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2009, s.61) framhåller att om ett barn känner att det gör sig förstått, ju mer vill det då uttrycka. Av den anledningen är det viktigt att följa barnens intresse och bekräfta dem. Här visar båda pedagogerna medvetenhet om vikten av närvaro, lyhördhet, och följsamhet i samspelet med barnen enligt Hundeide (2001, refererad i Bruce, 2009, s.58).

Flerspråkiga barns språkutveckling

Samtliga barn på avdelningen som observerats är flerspråkiga och har annat modersmål än svenska. Gällande flerspråkiga barn skriver Benckert et al. (2008) att är viktigt att ska en gynnsam miljö där barnen får möta språket i meningsfulla sammanhang. Genom att pedagogerna initierar "här och nu" och "där och då" dialoger får barnen ett inflöde av språk. Jag tror i likhet med Benckert et al. att barn i allmänhet men flerspråkiga barn i synnerhet behöver höra inflödet och använda utflödet. Genom att pedagogerna ställer frågor i "här och nu" och "där och då" dialogerna utmanas barnen att svara och på så sätt använda sig av utflödet. Benckert et al. framhåller att det är av största vikt att begrepp namnges i den miljö de befinner sig i och att pedagoger har dialog i åtanke. Kopplat till resultatet namnger pedagogerna i stor sträckning och har dialog i åtanke i de situationer som observerats.

Metoddiskussion

Jag upplever att valet av observation som en metod till min studie har varit en väl vald metod i förhållande till mitt syfte och mina frågeställningar. Genom bild och ljudinspelning är det omöjligt att fånga den komplexitet en samspelssituation rymmer. Jag tror att det ändå kan ge en möjlighet att fånga en relativt detaljrik situation. Denna relativt detaljrika situation som jag uppfattar det kan vara svårt att uppnå vid exempelvis skrivandet av anteckningar. Om detaljer fångas upp i situationen kan man tänka sig att det bidrar till en mer innehållsrik analys. I jämförelse med att skriva anteckningar som jag ofta upplever att det är svårt att hinna med att skriva ned det som händer har observationen där bild och ljud spelas in fördelen att kunna spelas upp gång på gång. Jag upplevde fördel med bild och ljudinspelning då observationerna ibland var svåra att tyda, trots att den verbala kommunikationen fokuserades kunde kroppsspråket hjälpa mig att uttyda den.

Jag anser att det finns många fördelar med observation, att använda sig av flera av sina sinnen för att få kunskap om det som ofta är svårt att klä i ord. Esaiasson et al. (2007) lyfter fram att observation är en lämplig metod för att få kunskap om sådant som är självklart för människor att det inte tänker på att berätta om det i exempelvis en intervju. Jag fann att det var en fördel i min studie, jag upplevde överlag att pedagogerna hade svårt att klä sitt arbetssätt och sina tankar kring det i ord. Då upplevde jag att observation tillsammans med samtalsintervju kompletterade varandra. Vidare att använda både observation och samtalsintervju gjorde troligtvis att diskrepansen mellan det pedagogerna säger att de gör och faktiskt gör minskade.

Esaiasson et al. (2007) skriver att observationer faller under kategorin av undersökningar som strävar efter att vara "naturalistiska" som syftar till att få kunskap om människor i dess naturliga sammanhang. En fråga att ställa sig är huruvida en bild och ljudinspelning kan betraktas som en naturlig situation eller inte samt i vilken utsträckning det påverkar. Vad det gäller min upplevelse av observationer överlag tänker jag att det är ofrånkomligt att de som observeras inte påverkas av observatören. På avdelningen där observationerna gjorts skulle jag påstå att pedagoger och barn är vana vid att bli observerade då det är ett relativt naturligt inslag i verksamheten, i form av att någon skriver anteckningar eller upptar bild eller ljudinspelning vilket skulle kunna ses som en fördel för studien. Samt att pedagogerna upplevts positivt inställda till både observationer och intervjuer. Jag tolkar det som att pedagogerna är öppna, att de vill utvecklas och utveckla sin verksamhet. Det är vidare något jag upplevt under min sammantagna VFU, ett stort intresse för utbildningen och dess innehåll i syfte att pedagogerna vill utvecklas och ta till sig ny forskning, teorier och kunskap.

Samtidigt som observatören riktar sitt fokus mot något särskilt hamnar något annat utanför detta fokus. Jag tror det finns en styrka i att ha en klar bild över det som ska fokuseras i observationen. I mitt fall var det främst det kommunikativa innehållet mellan pedagog och barn, med fokus på pedagogen.

Jag upplever vidare att samtalsintervju som metod var ett bra komplement till observation som metod för att skapa en vidare förståelse för intentionerna bakom observationerna samt för att tillsammans med pedagogerna tolka observationerna. Esaiasson et al. (2007) framhåller intervjuareffekten och beskriver olika typer av oönskade effekter som kan påverka samspelet mellan den som intervjuar och den som blir intervjuad. En nackdel som de beskriver kan omsättas i min studie, gällande att intervju personer man känner, de lyfter fram svårigheten att upprätthålla en vetenskaplig distans. Samtidigt kan man tänka att det skulle kunna vara en

fördel att känna de personer man intervjuar om det känner en tillit och leder upp till en öppenhet. I samtliga samtalsintervjuer upptogs ljud för att i efterhand på ett enklare sätt kunna registrera följdfrågor som eventuellt inte var förberedda samt för att lättare kunna analysera dem. I efterhand hade jag i samtalsintervjun velat utveckla dem genom att ställa mer ingående frågor och samtala mer specifikt kring varje observation, exempelvis hur tänkte du i tambur situationen? Eller vad tror du det kommer sig att kommunikationen i leksituationen skiljer sig från de övriga situationerna. Observationerna och samtalsintervjuerna gjordes under två veckors tid. Om jag analyserat observationerna innan jag genomförde samtalsintervjuerna hade det eventuellt påverkat utformandet och gett förbättrade samtalsfrågor som i sin tur gett en mer nyanserad bild av pedagogers tankar kring observationerna.

Jag upplever att observationerna samt samtalsintervjuerna och ett material och den informationen/kunskap jag sökt för att besvara syftet och frågeställningarna. Jag reflekterade kring att i förväg skicka ut de transkriberade observationerna samt samtalsintervjufrågorna. En fördel med det skulle kunna vara att svaren skulle vara mer genomtänkta och gett mig större underlag till resultatet. Jag valde att inte göra det då en eventuell nackdel skulle kunna vara att pedagogerna getts möjlighet att samtala kring frågorna och färga varandras uppfattningar.

Om jag valt en metod för studien hade det troligtvis gett större möjligheter till att välja fler situationer eller pedagoger att observera eller göra en större samtalsintervju med fler pedagoger. Jag är medveten om att mitt resultat då delvis sett annorlunda ut. Det hade kunnat leda till att studien fått en kvantitativ karaktär, genom att studie omfattat fler pedagoger och förskolor, hade troligtvis gett en bredare bild och ett mer nyanserat resultat av det kommunikativa innehållet pedagoger i mellan framkommit. Trots det anser jag att resultatet är relevant med studiens omfattning och ändå kan säga något om verkligheten då validiteten i studien beskrivs som kvalitativ.

Fortsatt forskning

På avdelningen som jag har gjort min studie är samtliga barn flerspråkiga och en del är i behov av särskilt stöd och därför använder pedagoger tecken som stöd för att hjälpa dessa barn. Hur pedagogerna ser på flerspråkighet, men även tecken som stöd och dess följder för språkutveckling skulle vara intressant att undersöka. Det skulle också vara intressant att vidare undersöka hur pedagogers teoretiska kunskap påverkar barns språkutveckling i samband med planerade aktiviteter såsom i exempelvis samling. Om man skulle genomföra liknande studier på fler förskolor samt på förskolor där samtliga barn har svenska som modersmål och jämföra resultaten, skulle det kunna ge ytterligare underlag för fortsatt forskning. Samt hur pedagogisk dokumentation kan hjälpa pedagogen att reflektera över sin egen läroprocess samt barnens.

Slutord

Under studien har jag lärt mig hur viktigt pedagogens roll för barns språkutveckling är samt vikten av att pedagoger synliggör barns förutsättningar i lärande processen genom dokumentation. Det har varit ett givande och lärorikt arbete med många utmaningar som blivit lärandetillfällen. Jag har lärt mig hur pedagogers teoretiska kunskap kan hjälpa dem i arbetet att främja barns språkutveckling och jag tror att medvetet omsätta teorier i det praktiska arbetet har en stor betydelse i mitt framtida yrke. Jag har i praktiken sett hur människan kan konstruera kunskap genom språkliga begrepp och att språket i sig är en social konstruktion som i sin tur förutsätter socialt samspel. I förskolan utnyttjar pedagoger vardagssituationer för att konstruera kunskap och att ge barnen möjlighet att utveckla sin språkliga förmåga. Vidare har jag genom denna studie fått djupare förståelse, beredare syn och nya infallsvinklar på barns språkutveckling samt pedagogens roll.

Referenser

Barlebo Wenneberg, S. (2001). *Socialkonstruktivism: -positioner, problem och perspektiv*. Stockholm: Liber.

Benckert, S., Håland, P. & Wallin, K. (2008). *Flerspråkighet i förskolan – en referens och metodmaterial*. Stockholm: Myndighet för språkutveckling.

Bruce, B. (2009). Språkutveckling på olika villkor. I Sandberg, A. (Red.) *Med sikte på förskolan – barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.

Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (2002). *Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – Exemplet Förskolan*. Stockholm: HLS.

Dysthe, O. (Red.). (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksen Hagtvét, B. (2004). *Språkstimulering Del 1: Tal och skrift i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och Kultur.

Eriksen Hagtvét, B. (2006). *Språkstimulering Del 2: Aktiviteter och åtgärder i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och Kultur.

Esaiasson, P., Giljam, M., Oscarsson, H., & Wängnerud, L. (2007). *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Imsen, G. (2006). *Elevens värld. Introduktion till pedagogisk psykologi* (4:e rev upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Johansson, E. (2005). *Möte för lärande – pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Myndighet för skolutveckling.

Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk: Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. Stockholm: Liber.

Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskola, Lpfö 98*.
Stockholm: Skolverket.

Säljö, R. (2003). Föreställningar om lärande och tidsandan. I Selander, S. (Red.), *Kobran, nallen och majjen - Tradition och förnyelse i svensk skola och skolforskning*. (s. 71-89)
Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Jag är student som utbildar mig till lärare vid Göteborgs Universitet. Jag skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är mitt examensarbete och som ger mig min lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i januari 2013.

Examensarbetets syfte är att undersöka och synliggöra vilka förutsättningar barnen ges möjlighet till i sin språkutveckling i förhållande till pedagogens verbala kommunikation.

Jag kommer att observera innehållet i pedagogers kommunikation i samtal med barnen i olika situationer, exempelvis samling, lek, matsituation och tambursituation. För att kunna genomföra dessa observationer behöver jag filma och spela in observationerna för att sedan kunna transkribera dem.

Jag vill med detta brev be Er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i de observationerna. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning. Barnen kommer att vara anonyma och upptagningen kommer efter att uppsatsen är klar i januari att raderas.

Vad jag behöver från Er är att Ni som barnens vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med barnet tillbaka till förskolan så att ansvariga pedagoger kan samla in svaren. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

- Som vårdnadshavare **ger jag tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen
- Som vårdnadshavare **ger jag inte tillstånd** att mitt barn deltar i undersökningen

Datum

.....
vårdnadshavares underskrift/Ert barns namn

Har ni ytterligare frågor ber jag Er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:

Med vänliga hälsningar

Marjaneh Amani
Tel: 0709-12 98 07

Handledare för undersökningen är: Agneta Simeonsdotter
Kursansvarig lärare är universitetslektor Daniel Seldén, Göteborgs universitet, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, telefon 031 786 47 82.

Bilaga 2

Samtalsintervjufrågor

- 1) Hur tänkte du? Berätta om dina tankar kring din kommunikation med barnen?
- 2) Vad tänker du nu?
- 3) Använder du dig av några teorier, om ja, i så fall, vilken/vilka?
- 4) Använder du dig av läroplanen, om ja, hur?
- 5) Vad anser du om din (pedagogens) roll i kommunikationen?